

Passend Onderwijs & Autisme

Een onderzoek naar het welbevinden van kinderen met autisme in het reguliere basisonderwijs en in het SBO, met het oog op Passend Onderwijs.

Aline van den Berg

Christelijke Hogeschool Ede

Pabo

Titelblad

Titel: Passend Onderwijs & Autisme: Een onderzoek naar het welbevinden van kinderen in het reguliere basisonderwijs en het SBO, met het oog op Passend Onderwijs.

Auteur: Aline van den Berg
Studentnummer: 070566
Klas: L4Ger

Afstudeerbegeleiders: Christine de Heer en Joke Beernink
Datum: 26-04-2011

Domein: Passend Onderwijs
Autisme

Hogeschool: Christelijke Hogeschool Ede
Instituut: Academie voor Educatie

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van mijn afstudeeronderzoek naar Passend Onderwijs en het welbevinden van kinderen met autisme. Met dit onderzoek rond ik de Pabo aan Christelijke Hogeschool Ede af. Het was soms hard werken, maar ik heb ontzettend veel geleerd en ik ben dan ook erg blij met dit resultaat.

Het welbevinden van kinderen op de basisschool vind ik van onschatbare waarde. Als aankomend leerkracht heb ik gemerkt dat ik mijn inspiratie voor de klas kan vinden in een gelukkig kind. Daarom ben ik ontzettend blij dat ik tot dit onderzoek gekomen ben, waarin het welbevinden van kinderen met autisme centraal staat.

Zonder een aantal mensen zou ik niet tot dit onderzoek gekomen zijn. Mijn afstudeerbegeleiders Christine de Heer en Joke Beernink wil ik hartelijk bedanken voor de begeleiding in het afgelopen jaar. De communicatie verliep goed, ondanks de wisseling die er is geweest. De deskundigen en leerkrachten van de basisscholen die meegewerkt hebben aan het praktijkonderzoek wil ik ook bedanken voor hun medewerking.

Mijn schoonzusje Helma van de Bunt wil ik hartelijk bedanken voor de hulp en het advies bij het schrijfproces en ook mijn ouders die hieraan bijgedragen hebben. Tot slot bedank ik mijn vriend Ewout van de Bunt voor zijn hulp met het verwerken van gegevens.

Ik wens u veel leesplezier!

Aline van den Berg

Christelijke Hogeschool Ede

Inhoudsopgave

Titelblad.....	2
Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	6
1. Passend Onderwijs!	8
1.1.0 – De geschiedenis van Passend Onderwijs	8
1.1.1 – Weer samen naar school (WSNS)	8
1.1.2 – Zorgplicht	9
1.1.3 – Invoering Passend Onderwijs	10
1.1.4 – De inhoud van Passend Onderwijs versus inclusief onderwijs	11
1.2.0 – De organisatie van Passend Onderwijs	13
1.2.1 – Een blik naar het buitenland	13
1.2.2 – Vandaag beginnen met Passend Onderwijs	14
1.2.3 – De leerling centraal!	16
2. Autismespectrumstoornis!? (ASS)	19
2.1.0 – Verschillen vormen van autisme	19
2.1.1 – Autisme in het kort.....	19
2.1.2 – Het syndroom van Asperger.....	20
2.1.3 – PDD-NOS	21
2.1.4 – MCDD.....	23
2.1.5 – Verschillen en overeenkomsten	25
2.2.0 – Passende leerkrachten voor kinderen met autisme!?	26
2.2.1 – Sociaal, interpersoonlijk contact	26
2.2.2 – (Non)-verbale communicatie	27
2.2.3 – Preoccupaties en stereotypegedragpatronen.....	28
2.2.4 – Verbeelding en spel	29

3. Regulier of speciaal basisonderwijs?	31
3.1.1 – Het welbevinden van het kind	31
3.1.2 – Onderwijs geven aan kinderen met autisme.....	33
3.1.2 – Regulier of speciaal onderwijs?	33
Conclusie van de literatuurstudie	36
4. Praktijkonderzoek	38
4.1.1 – Inleiding	38
4.1.2 – Onderzoeksdesign	38
4.2.1 – De vragenlijst	40
4.2.2 – Analyse van de algemene vragen	42
4.2.3 – Analyse van de vragen over het welbevinden.....	43
Conclusie van het praktijkonderzoek.....	49
Conclusie van dit onderzoek.....	52
Discussie en aanbeveling.....	54
Bronnen	55
Bijlagen	57
Bijlage 1 – Vragenlijst.....	59
Bijlage 2 – Exacte aantallen kinderen met PDD-NOS en Asperger van dit onderzoek.	61
Bijlage 3 – Exacte leeftijd van de participanten van het onderzoek.	62
Bijlage 4 – Uitslag van de vragenlijst.....	63
Bijlage 5 – Afzonderlijke uitslag per vraag in een staafdiagram.	64
Bijlage 6 – Totale score van de vragenlijst weergegeven in een staafdiagram.....	69
Bijlage 7 – Interviews met de deskundigen.....	70

Inleiding

‘Passend Onderwijs, ieder kind telt mee!’¹ Zo stond er op 21 maart 2010 een artikel in Trouw waarin de discussie over Passend Onderwijs opnieuw werd opgelaaide. Dat er zoveel aandacht voor Passend Onderwijs is in de afgelopen jaren heeft vooral te maken met de verschillende opvattingen die er zijn over Passend Onderwijs. In de afgelopen tijd heb ik de ontwikkelingen rondom Passend Onderwijs gevolgd. Mijn interesse is gewekt in het derde leerjaar van de Pabo tijdens een minor omtrent de zorg binnen de basisschool. Daarin kwam Passend Onderwijs aan de orde. In die periode is Passend Onderwijs mij steeds meer gaan interesseren.

De verschillende meningen en belangen van alle mensen die te maken krijgen met Passend Onderwijs lopen uiteen. Hierbij denk ik aan de leerkrachten, leerlingen, de overheid en vele anderen die werken binnen het samenwerkingsverband van het Primair Onderwijs (PO) en het Voortgezet Onderwijs (VO). Toch zal er uiteindelijk samen een weg gevonden moeten worden. Voor de één zal dit positiever uitpakken dan voor de ander. Wat mij is opgevallen, is dat er vaak aandacht wordt gegeven aan de leerkracht. Hoe zal het voor de leerkracht zijn om te moeten werken binnen Passend Onderwijs? Als aankomend leerkracht begrijp ik deze vraag. Toch komt er bij mij een geheel andere vraag naar boven. Passend onderwijs is bedoeld voor de leerling. De leerling zal er uiteindelijk voordeel van moeten merken. Ik vraag mij af of dat daadwerkelijk zo is bij alle leerlingen. In dit onderzoek ga ik mij richten op kinderen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS). Op bijna alle reguliere basisscholen zijn er kinderen met ASS. Er wordt op verschillende manieren met hen omgegaan. Er zijn ook kinderen met ASS die naar het speciaal basisonderwijs (SBO) gaan. Kunnen al deze kinderen binnen Passend Onderwijs naar een reguliere basisschool? En de vraag die mij nog meer aan het hart ligt:

Is er verschil in het welbevinden van leerlingen met autisme (ASS) op een reguliere basisschool in vergelijking met het SBO, met het oog op Passend Onderwijs?

Dat is de hoofdvraag van mijn onderzoek. Deze vraag zet ik uiteen in verschillende deelvragen, die ik aan bod laat komen in de volgende hoofdstukken:

1. Passend Onderwijs!
2. Autisme.
3. Regulier of speciaal onderwijs?

In hoofdstuk 1 stel ik twee deelvragen aan de orde:

1. *Wat verstaat de literatuur onder het ideale beeld van Passend Onderwijs?*
2. *Hoe wordt passend onderwijs georganiseerd, ook met betrekking tot het buitenland waar ze hier al veel verder mee zijn?*

In de eerste vraag stel ik een stuk geschiedenis aan de orde van Passend Onderwijs. Wanneer is het allemaal begonnen en hoe is dat verder gegaan? Bij de tweede vraag neem ik onder andere een kijk in Nieuw-Zeeland waar Passend Onderwijs in een vergevorderd stadium is. Daarna wordt er een vergelijking gemaakt met Nederland en is beschreven hoe er vandaag begonnen kan worden met Passend Onderwijs. Het kind moet centraal blijven, ook in Passend Onderwijs, waar in het laatste gedeelte van dit hoofdstuk aandacht aan besteed wordt.

¹ Trouw, 21 maart 2010

In het tweede hoofdstuk staat autisme (ASS) centraal. Daar stel ik mijzelf de deelvragen drie en vier:

3. *Wat verstaat de literatuur onder autisme en voor welke vormen daarvan kan op een reguliere basisschool het onderwijs passend gemaakt worden voor leerlingen?*
4. *Welke vaardigheden moeten leerkrachten hebben om kinderen met ASS te kunnen begeleiden?*

In vraag drie beschrijf ik drie verschillende vormen van autisme, namelijk het syndroom van Asperger, PDD-NOS en MCDD. Deze vormen van autisme zijn nu al te vinden op reguliere basisscholen.

De leerkracht is een belangrijke factor bij het vormgeven van Passend Onderwijs. In de vierde deelvraag beschrijf ik hoe een leerkracht het beste een kind met autisme kan begeleiden.

In het laatste hoofdstuk koppel ik de hoofdstukken één en twee aan elkaar en beschrijf ik hoe er op verschillende basisscholen wordt omgegaan met kinderen met autisme:

5. *Is er verschil hoe er met leerlingen met autisme wordt omgegaan in het speciaal basisonderwijs (SBO) in vergelijking met een reguliere basisschool?*

Eerst wordt er een algemeen stuk beschreven over het onderwijs aan kinderen met autisme. Vervolgens wordt de vergelijking van het SBO gemaakt met het reguliere basisonderwijs. Als laatste wordt de koppeling gemaakt naar Passend Onderwijs: Hoe kan er Passend Onderwijs gegeven worden aan kinderen met autisme op een reguliere basisschool?

Met dit onderzoek hoop ik u weer te geven wat Passend Onderwijs gaat betekenen voor kinderen met autisme. Dit hoop ik niet alleen te benaderen vanuit de praktische kant, maar ook vanuit de gevoelskant. Het welbevinden van het kind moet weer voorop komen te staan. Wat Passend Onderwijs gaat doen met het welbevinden van het kind met autisme wil ik aan de hand van dit onderzoek proberen duidelijk te maken.

1. Passend Onderwijs!

1.1.0 – De geschiedenis van Passend Onderwijs

Passend Onderwijs zegt velen van ons wel iets. Al is het alleen maar het woord dat in de media voorbij is gekomen. Passend Onderwijs kent een lange geschiedenis en heeft nog een lange weg te gaan. Waar is het allemaal begonnen en hoe heeft het tot nu toe zijn uitwerking gehad? Wat is het ideale beeld van Passend Onderwijs en wat verstaat de literatuur daaronder?

1.1.1 – Weer samen naar school (WSNS)

Verzorgingsstaat

Nederland is een verzorgingsstaat. De verzorgingsstaat bestaat uit een heleboel aspecten die te maken hebben met de zorg in de samenleving waaraan de overheid wil meewerken. Voor veel zaken binnen de zorg, zoals werkloosheid, ouderen en ook onderwijs is er een wet. Daarmee wordt geprobeerd om het voor alle mensen in Nederland zo leefbaar mogelijk te maken.² Daarnaast weet iedereen dat mensen heel divers zijn. In de grondwet staat dat we niet mogen discrimineren en de meeste mensen in Nederland zijn het hier mee eens. Toch kan men zonder het zelf door te hebben, de neiging hebben om mensen in hokjes te plaatsen, vaak met goede bedoelingen. Tegenstanders van het SBO in Nederland vinden dat het SBO het grote voorbeeld is van mensen in hokjes stoppen. Dit speciaal basisonderwijs wordt naast het reguliere basisonderwijs aangeboden aan mensen die een beperking hebben. De SBO scholen die er op dit moment zijn in Nederland, zijn te verdelen in vier clusterscholen:

Cluster 1: kinderen met een visuele beperking;

Cluster 2: kinderen met een auditieve beperking en taal- en spraakproblemen;

Cluster 3: kinderen met een lichamelijke of verstandelijke handicap;

Cluster 4: kinderen met gedragsstoornissen en/of psychiatrische problematiek.

Deze clusters zijn onderverdeeld door deskundigen die werkzaam zijn voor de raad van de Wet op expertisecentra (WEC). Zij werken samen met de SBO scholen. Doordat er steeds meer kinderen zijn doorverwezen naar een SBO, is er besloten om samen met reguliere basisscholen een samenwerkingsverband op te zetten: Weer samen naar school (WSNS). Dit samenwerkingsverband is regionaal georganiseerd en heeft als doel om goed onderwijs te kunnen bieden aan alle leerlingen en dit beter te kunnen organiseren dan voorheen. Bijvoorbeeld door kinderen tijdelijk naar het SBO te verwijzen, zodat ze even wat meer aandacht kunnen krijgen. Het samenwerkingsverband tussen een reguliere basisschool en een SBO moest uitgaan van een opgesteld zorgplan tussen de twee scholen. Het einddoel was dat er meer kinderen binnen het reguliere basisonderwijs konden blijven. Helaas bleek dit niet voldoende te zijn om alle kinderen in het reguliere onderwijs te kunnen laten.

Verzorgingsstaat een paradox!?

Hoogleraar Sociaal Beleid en Organisatie, Douwe van Houten³ noemt de verzorgingsstaat in Nederland een paradox. Hij vindt het SBO daar een goed voorbeeld van. Vergeleken met andere landen heeft Nederland goede sociale voorzieningen met hoge uitkeringen en andere financiële middelen. Toch worden de mensen die hier recht op hebben ook snel als tweederangsburgers

² Bolsenbroek, A. E. (2006) *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*. Amersfoort: CPS. Pag. 21-23

³ Bolsenbroek, A. E. (2006) *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*. Amersfoort: CPS. pag. 13-15

gezien, vindt hij. Er zijn veel speciale instellingen voor mensen met een beperking en het SBO is hier een voorbeeld van. In de Nederlandse samenleving denkt men vaak dat mensen met een beperking apart gezet moeten worden en alleen door professionele hulp geholpen kunnen worden. Daar zijn veel mensen het niet mee eens. De overheid is in samenwerking met deskundigen op zoek gegaan naar een oplossing. Er was een discussie op gang gekomen over het SBO en de reguliere basisscholen. Zou het anders kunnen?

1.1.2 – Zorgplicht

Zorg in het onderwijs

De Tweede Kamer ging zich bemoeien met de discussie over de zogenoemde zorg binnen het onderwijs.⁴ Met zorgleerlingen binnen het onderwijs worden de leerlingen bedoeld die niet zomaar met het reguliere basisonderwijs mee kunnen doen. Daar zijn aanpassingen voor nodig. Voor elke basisschool is er een zorgplicht waaraan voldaan moet worden. Deze zorgplicht wil zeggen dat een basisschool de verantwoordelijkheid heeft om een passend zorgarrangement te kunnen geven aan iedere leerling. Zorg om leerlingen is er altijd geweest, maar is steeds meer ter discussie komen te staan. Dit is ontstaan aan het eind van de jaren tachtig. Een steeds groter aantal leerlingen werd doorverwezen naar het SBO. Men ging zich afvragen of dat wel het juiste was voor de leerlingen. Daarom stuurde minister Van de Hoeven van onderwijs in september 2005 een beleidsnotitie aan de Tweede Kamer. Hiermee werd de term zorgplicht gelanceerd, waarin staat:

‘Ieder schoolbestuur heeft de verantwoordelijkheid een passend onderwijssoortarrangement aan te bieden aan iedere leerling die zich bij de school aanmeldt of bij de school is ingeschreven. Als een school een bepaald arrangement niet zelf in huis heeft, moet het bestuur van de school in samenwerking met besturen die dit arrangement wel kunnen aanbieden, zorgen dat de leerling dat onderwijsarrangement aangeboden krijgt met een gemotiveerde doorverwijzing’.

Het rugzakje

De minister komt met de zogenaamde leerlinggebonden financiering (lgf) ook wel het rugzakje genoemd. Hierbij kunnen leerlingen met een beperking gefinancierd worden vanuit de overheid. De voorwaarde hiervoor is dat de ouders een indicatie hebben aangevraagd. In een uitzonderlijk geval kan de basisschool dit ook doen. De indicatie wordt uitgevoerd door de Commissie van Indicatiestelling (CvI)⁵. In het reguliere basisonderwijs kan het extra geld dat de leerling krijgt door middel van het rugzakje aan de volgende punten worden besteed:

1. Extra formatie (uren personeel);
2. Ambulante begeleiding;
3. Extra materiaal (leer- en hulpmiddelen).

Met deze financiering vanuit de overheid heeft een basisschool meer mogelijkheden om een kind binnen de reguliere basisschool te houden.

Herziene nota's

In 2006 komt de minister met een herziene nota waarin de zaken aangescherpt zijn. Er staat onder andere in dat de draagkracht van scholen moet worden versterkt. Eind 2007 komt staatssecretaris Dijkzma met een uitgebreide nota waar een invoeringsplan staat voor basisscholen om de zorgplicht in te voeren. De doelstelling van deze nota is 'geen kind tussen wal en schip', waarin gelijk verwezen wordt naar kinderen die nu thuis zitten, omdat er geen school is waar zij terecht kunnen en hen Passend Onderwijs wordt aangeboden. Dat is iets wat veel instanties tegen het hoofd stoot. De

⁴ Keesenberg, H. (2010) *Buut Passend onderwijs, kom maar op!* (P. Drs. Mol, Ed.) Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 9-11

⁵ <http://www.50tien-oudersenrugzak.nl/oudersenrugzak/>

Tweede Kamer is enthousiast over de nota, maar is nog steeds niet overtuigd van de invoering en wil hierover nog meer geïnformeerd worden. Passend Onderwijs is nog geen feit. Er worden afspraken gemaakt dat in juni 2009 alle plannen over Passend Onderwijs nog eens tegen het licht gehouden moeten worden. Daarna kunnen er concrete afspraken gemaakt worden.

1.1.3 – Invoering Passend Onderwijs

Nieuwe koers

‘Er is een ommekeer nodig in het denken over Passend Onderwijs’ schrijft staatssecretaris Sharon Dijksma in haar brief aan de Tweede kamer op 2 november 2009.⁶ In deze brief uit de staatssecretaris haar zorg over de vorderingen rondom Passend Onderwijs. Velen waren verrast toen zij met deze brief kwam, omdat zij eerder de problemen die vanuit het veld kwamen wegwijsde. Dijksma schrijft dat er te weinig is gekeken naar wat er moet gebeuren om leraren toe te rusten om de capaciteit te hebben om alle leerlingen goed onderwijs aan te bieden. Door de brief die Sharon Dijksma stuurt, is er in het denken van Passend Onderwijs bij de overheid een verandering op gang gekomen: de nieuwe koers van Passend Onderwijs!

Handelingsgerichte diagnostiek

De nieuwe koers van Passend Onderwijs is een heroverweging om Passend Onderwijs in te zetten. Het oude plan kwam niet genoeg van de grond. Er wordt een referentiekader opgesteld dat richting moet geven aan de invulling van Passend Onderwijs.⁷ De zorg komt weer centraal te staan in plaats van de structuren. De scholen weten door dit kader ook wat ze mogen verwachten van de zorg. Leerkrachten en ouders zijn betrokken bij de uitwerking van het kader. Daarmee is het kader tot de volgende uitgangspunten gekomen:

- Er moet transparantie zijn over de inzet van middelen en het proces om tot een passend aanbod te komen;
- Maatwerk voor kind en school staan voorop;
- De onderwijsvraag van de leerling en de ondersteuningsvraag van de school staan centraal;
- Geld volgt leerling en onderwijszorgprofiel;
- Flexibiliteit is mogelijk, geen nieuwe of overbodige bureaucratie en overhead.

Met dit kader verdwijnt de indicatiestelling die er was voor de clusterscholen. De toegang naar het SBO zal anders gaan verlopen. Er moet nu gekeken worden naar een hulpvraag die de leerling en de school hebben. Daarbij komt handelingsgerichte diagnostiek aan het licht. De volgende vraag staat daarbij centraal:

‘Waarom heeft dit kind met zijn mogelijkheden en beperkingen, uit dit gezin, in deze school, met deze leraar en deze medeleerlingen, de onderkende problemen en hoe kunnen deze problemen effectief worden opgelost?’⁸

Samenwerkingsverbanden

Als de leerling en de school tot de conclusie komen dat ze samen niet tot het antwoord komen op de vraag, dan wordt er een beroep gedaan op de instelling die behoort tot het zogenaamde samenwerkingsverband dat door het Primair Onderwijs (PO) al eerder is vastgesteld met het beleid van Weer Samen Naar School (WSNS). De samenwerkingsverbanden maken afspraken over de zorgmiddelen die ze krijgen van de overheid. Ook overleggen zij of een kind doorverwezen wordt

⁶ Janson, D. (2010) *Passend onderwijs past nog niet*. Pulse primair onderwijs. Pag. 38,39.

⁷ Keesenberg, H. (2010) *Buut Passend onderwijs, kom maar op!* (P. Drs. Mol, Ed.) Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 12-15

⁸ Pameijer, M. (1997). *Handelingsgerichte diagnostiek*. Leuven/Amersfoort: Acco.

naar een SBO of naar een andere reguliere basisschool.⁹ Dit laatste kan zijn als er op de huidige basisschool geen passende zorg gegeven kan worden aan de leerling, maar op een andere reguliere basisschool binnen het samenwerkingsverband wel.

Zorgmiddelen moeten zoveel mogelijk in de klas worden ingezet. Onnodige overhead en bureaucratie moeten worden tegengegaan. Het geld van de overheid voor de zorg moet op een goede plek terecht komen. Om te zorgen dat dit op een evenwichtige manier gebeurt, zijn alle basisscholen verplicht om een onderwijszorgprofiel op te stellen. Hierin wordt aangegeven wat een school allemaal te bieden heeft wat betreft de zorg voor de leerlingen. De scholen die meer zorg verlenen dan andere scholen, krijgen meer geld en zo kunnen de middelen gebruikt worden waarvoor ze bedoeld zijn: voor de leerlingen en de leerkracht. Daarnaast moeten alle uitgaven verantwoord worden in een verantwoordingssystematiek om de inzet van de middelen inzichtelijk te maken.

Met de nieuwe koers blijft het doel van Passend Onderwijs hetzelfde: Goed onderwijs en goede zorg voor alle leerlingen, waarbij de organisatie zo dicht mogelijk bij scholen, leerlingen en leerkrachten ligt. De effectiviteit wordt daarmee vergroot. Toch zijn er nog veel vragen die blijven liggen na de nieuwe koers die de staatssecretaris heeft ingezet. Hoe moet alles bekostigd worden? Krijgt iedereen genoeg geld om alles te realiseren? Ook de betrokkenheid van leerkrachten en ouders is nog niet concreet.

1.1.4 – De inhoud van Passend Onderwijs versus inclusief onderwijs

Doelstelling Passend Onderwijs

De doelstelling van Passend Onderwijs is om ervoor te zorgen dat er geen kind meer ‘tussen wal en schip’ komt. Daarmee wordt verwezen naar het feit dat er op dit moment nog ongeveer 2.500 kinderen thuis zitten, omdat er nergens Passend Onderwijs aangeboden wordt binnen onderwijsland.¹⁰ Er moet voor elk kind Passend Onderwijs komen. Het streven is om dit zoveel mogelijk binnen het reguliere basisonderwijs te laten plaatsvinden. Echter is het niet zo dat het SBO verdwijnen moet. Er moet een passend onderwijsaanbod komen voor iedere leerling. Dit kan ook zijn in het SBO.

Doelstelling inclusief onderwijs

Bij inclusief onderwijs is de doelstelling dat alle kinderen worden opgenomen binnen het reguliere basisonderwijs. Veel aanhangers van inclusief onderwijs pleiten ervoor dat het speciaal basisonderwijs verdwijnt. Zij vinden dat het SBO ervoor zorgt dat mensen in hokjes worden geplaatst en dit zou niet passen binnen de Nederlandse samenleving. Het inclusief onderwijs wordt echter bekritiseerd vanuit verschillende hoeken.¹¹ Kinderen die extra zorg nodig hebben, zouden tekort komen op een reguliere basisschool. Ook wordt het bezwaar gemaakt dat het een te grote belasting is voor reguliere basisscholen met gebrek aan expertise. Daarnaast is er angst voor de verminderde schoolprestaties van kinderen zonder beperking.

Leren van elkaar!

Zoals al eerder is aangegeven heeft Passend Onderwijs een andere doelstelling dan inclusief onderwijs. Passend Onderwijs kan wel leren van inclusief onderwijs. De voordelen en nadelen binnen

⁹ Staatssecretaris OCW Dijkza, S. (2009, november). *Heroverweging passend onderwijs* Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

¹⁰ <http://www.passendonderwijs.nl/>

¹¹ Bolsenbroek, A. E. (2006) *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*. Amersfoort: CPS. Pag. 25

inclusief onderwijs die genoemd zijn, zijn in mindere mate terug te vinden in Passend Onderwijs. Een voorbeeld is de extra zorg die kinderen nodig hebben. Een reguliere basisschool kan soms niet voldoen aan de extra zorg die nodig is voor een kind. Bij Passend Onderwijs is het belangrijk om te kijken naar de behoefte van het kind. Het welbevinden van het kind moet voorop staan. De scholen die inclusief onderwijs aanbieden, kunnen daarin een voorbeeld zijn voor scholen die Passend Onderwijs willen invoeren.

De komende jaren zullen de samenwerkingsverbanden hard moeten werken om aan oplossingen te komen voor ingewikkelde onderwijsvragen van leerlingen om echt Passend Onderwijs te kunnen bieden aan ieder kind. De planning is dat uiterlijk 1 augustus 2012 de nieuwe wet over Passend Onderwijs zijn intrede zal doen.

Recente ontwikkelingen

Bezuiniging passend onderwijs gaat door. DEN HAAG - De Tweede Kamer houdt vast aan de bezuiniging van 300 miljoen euro op Passend Onderwijs. Dat bleek woensdag uit een debat met minister Marja van Bijsterveldt (Onderwijs).¹²

Het kabinet Rutte gaat 300 miljoen bezuinigen op Passend Onderwijs. Minister Marja van Bijsterveldt schrijft een brief aan de Tweede Kamer naar aanleiding van de plannen die zij kenbaar heeft gemaakt.¹³ In haar brief schrijft zij dat het doel van Passend Onderwijs nog steeds is dat er geen kind 'tussen wal en schip' raakt. Het doel blijft hetzelfde maar de mogelijkheden en middelen zullen wel veranderen of minder worden. De minister heeft een aantal maatregelen opgesteld. Zo is er het plan om ernstig te bezuinigen op de cluster 2 scholen, waar ook kinderen met autisme naar toe gaan. De minister heeft besloten dit plan aan te passen, omdat er veel commentaar op is gekomen.

De minister geeft aan in haar brief dat het niet duidelijk is waar al het geld naar toe gaat dat voor Passend Onderwijs bedoeld is. Het geld zou ook op andere plekken komen, zoals naar de hulpverlening buiten school. Daarom wil zij nu een nieuwe aanpak van Passend Onderwijs, waarbij kinderen zoveel mogelijk in de klas geholpen worden. De volgende uitgangspunten staan centraal bij de nieuwe aanpak:

- Leerlingen krijgen zo goed mogelijk onderwijs. Scholen krijgen een zorgplicht waardoor leerlingen een zo goed mogelijk passend onderwijsaanbod krijgen;
- Ouders zijn betrokken bij hun kind op school. Ouders denken zelf mee over hoe zij hun kind het beste kunnen ondersteunen;
- Leerkrachten zijn goed toegerust. Leerkrachten hebben voldoende bagage voor het omgaan met verschillen tussen leerlingen;
- Scholen werken samen met jeugdzorg en gemeenten. Scholen kunnen zich zo veel mogelijk op hun kerntaak richten: goed onderwijs geven. Eén kind, één gezin, één plan;
- Doelmatige investeringen. De besteding van geld is transparant en de resultaten zijn zichtbaar in de klas. De bureaucratie is tot een minimum beperkt.

Door het commentaar dat er op de bezuinigingen is gekomen, heeft de minister een internetconsultatie over Passend Onderwijs geopend.¹⁴ Hierbij kon iedereen meedenken over hoe de nieuwe uitgangspunten van Passend Onderwijs vorm konden krijgen. Er werd echter op deze consultatie vooral commentaar gegeven op de bezuinigingen. Hoe de nieuwe aanpak van Passend Onderwijs zijn uitwerking gaat krijgen is nog niet duidelijk.

¹² Nederlands Dagblad. 16 februari 2011

¹³ www.passendonderwijs.nl/files/media/beleid_passend_onderwijs/brief_Passend_onderwijs_nav_AO_16_feb_2011.pdf

¹⁴ <http://www.internetconsultatie.nl/passendonderwijs>

1.2.0 – De organisatie van Passend Onderwijs

De overheid heeft een prachtig plan met Passend Onderwijs. Wat betekent dat nu als de leerkracht na de realisering van Passend Onderwijs een klas in komt lopen? Zijn er dan opeens 20 leerlingen met een beperking in de klas? Dat lijkt toch onmogelijk voor zowel leerkracht als leerling. Kortom: hoe wordt Passend Onderwijs georganiseerd? De ervaringen met Passend Onderwijs vinden we in het buitenland.

1.2.1 – Een blik naar het buitenland

Internationaal ‘inclusive education’.

Het idee van de Nederlandse regering om Passend Onderwijs in te voeren, komt niet uit de lucht vallen. Passend Onderwijs komt voor in veel landen. Er zijn landen waar ze niet beter weten dan het aanbieden van Passend Onderwijs. In die landen wordt Passend Onderwijs ook wel inclusief onderwijs genoemd, ofwel inclusive education.¹⁵ Er zijn verschillende redenen waarom inclusief onderwijs is ingevoerd in het betreffende land. In sommige landen is dit omdat het land zo uitgestrekt is dat het onmogelijk is om speciaal onderwijs te realiseren. In andere landen vindt men dat kinderen niet buiten de maatschappij mogen staan en daarom ook niet naar aparte scholen gestuurd moeten worden.

De onderzoeker Keith Ballard¹⁶ heeft onderzoek gedaan naar de verschillende vormen van ‘inclusive education’ over de wereld. Hij zegt dat het vooral politieke redenen zijn waarom een land overgaat op inclusief onderwijs. Hij ziet vooral de voordelen van het SBO, maar dit kost veel geld en dat kan de overheid vaak niet opbrengen. In Nederland is deze discussie ook ter sprake geweest en komt het met de bezuinigingen van het nieuwe kabinet Rutte terug. Echter is hier wel duidelijk geformuleerd dat het niet de bedoeling is dat het SBO verdwijnt, maar dat het streven is dat er minder kinderen naar toe zullen gaan. Of Passend Onderwijs in Nederland meer een politieke of een financiële kwestie is, daarover zijn de meningen verdeeld.

Onderwijs in Nieuw-Zeeland

De reden dat er een kijk wordt genomen in het buitenland, is omdat in een aantal landen Passend Onderwijs al in een vergevorderd stadium is. In Nieuw-Zeeland bijvoorbeeld.¹⁷ Nieuw-Zeeland is erg uitgestrekt en de bevolkingsdichtheid is laag. Door het tekort aan de financiële middelen hebben ze daar geen mogelijkheid tot speciaal basisonderwijs. Er is altijd al sprake geweest van een vergevorderde vorm van Passend Onderwijs. Deze vorm wordt ook wel inclusief onderwijs genoemd, wat al eerder beschreven is. Dit gaat verder dan Passend Onderwijs en is dus niet de vorm die de regering in Nederland wil instellen. Inclusief onderwijs wil zeggen dat er helemaal geen SBO meer is. We kunnen veel leren van inclusief onderwijs binnen de plannen van Passend Onderwijs in Nederland.

Nieuw-Zeeland heeft veel middelen om ondersteuning te geven aan leerlingen met een beperking. Deskundigen van expertisecentra pakken samen problemen aan om in de hulpvraag van kinderen te

¹⁵ Ballard, Keith (1999) *Inclusive education, International Voice on Disability and Justice*. Times by Graphicraft Limited. Hong Kong. Pag.8-10

¹⁶ Ballard, Keith (1999) *Inclusive education, International Voice on Disability and Justice*. Times by Graphicraft Limited. Hong Kong. Pag..12-14

¹⁷ Bolsenbroek, A. E. (2006) *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*. Amersfoort: CPS. Pag. 18-23

kunnen voorzien. In Nieuw-Zeeland willen ze laten zien dat kinderen met een beperking heel goed kunnen bijdragen aan het verbeteren van het schoolklimaat.

Het blijkt zelfs dat de leerresultaten van andere leerlingen verbeteren, wanneer er meer kinderen met een beperking in de klas zitten. Doordat er aandacht wordt besteed aan het verminderen van leerproblemen van kinderen die een stoornis hebben, krijgen veel leerkrachten automatisch meer oog voor kinderen zonder een stoornis of een beperking.

Onderwijs in Zweden

In Zweden kennen de basisscholen ook een vorm van Passend Onderwijs en zijn er minder kinderen die naar het SBO gaan. Wat daar opvalt is dat de leerkrachten veel professionele steun krijgen. Leerkrachten kunnen samenwerken met een professional wanneer er problemen worden geconstateerd bij een leerling. De onzekerheid die er heerst onder Nederlandse leerkrachten valt daar volledig weg door de begeleiding die de leerkrachten krijgen. Dit is een punt waar Nederland veel van kan leren. Er moet professionele hulp zijn voor leerkrachten, zodat ze de leerlingen kunnen bieden wat ze nodig hebben. Het gaat er tenslotte om dat kinderen het goed hebben op school.

Waarom in Nederland niet?

Nieuw-Zeeland wil alle mensen met een beperking uit een isolement halen. Zij zeggen dat de beperking niet in de individuele mens zit, maar in de samenleving. De samenleving moet worden aangepast als mensen een beperking hebben in plaats van de individuele mens. Deze gedachte past helemaal binnen inclusief onderwijs. Zoals al eerder gezegd is dat niet hetzelfde als het Nederlandse Passend Onderwijs, maar de achterliggende gedachte komt wel op hetzelfde neer. Kinderen met een beperking, een handicap of een stoornis worden in Nederland al snel doorverwezen naar een SBO. Waarom kan het in het buitenland anders en kan dit in Nederland niet? Volgens Anouk Bolsenbroek is dit omdat we in de Nederlandse samenleving gewend zijn aan instellingen voor mensen met een beperking.¹⁸ De samenleving kan niet opeens veranderen. Toch wil de Nederlandse regering minder kinderen naar het SBO sturen. Daarbij hebben ze ook gekeken naar het buitenland. Er zijn meer deskundigen die vinden dat kinderen met een beperking beter af zijn op een reguliere basisschool. De regering in Nederland heeft ervoor gekozen om Passend Onderwijs in te voeren, waarbij de keuze voor een schooltype aan de ouders wordt overgelaten. De keuze voor een school blijft er dus nog steeds, waardoor het SBO niet zomaar zal verdwijnen.

1.2.2 – Vandaag beginnen met Passend Onderwijs

Samenwerken!

Over de invoering van Passend Onderwijs is al gesproken, maar het wordt vooralsnog op de lange baan geschoven. Passend Onderwijs wordt wel besproken in de bestuurskamer, maar gaat de klas nog niet in. Passend Onderwijs is een combinatie van motivatie, handelingsbekwaamheid, organisatie en creativiteit. Als deze elementen samenkomen dan kan men beginnen met Passend Onderwijs. Daarin staat de samenwerking die nodig is binnen een basisschool centraal. Tabel 1 geeft aan hoe die samenwerking eruit zou kunnen zien.

¹⁸ Bolsenbroek, A. E. (2006) *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*. Amersfoort: CPS. Pag. 18-23

Niveau	Betrokkenen	Structuur	Doel
Klas	Leerkracht Intern Begeleider (IB) Ambulant begeleider (AB)	Gesprekken Co-teaching	Verhogen handelingsbekwaamheid leerkracht
School	Team Intern begeleider Coach/begeleider	Zorgteam	Verhogen handelingsbekwaamheid team/school
Groep scholen Bestuur/SWV	Specialisten jeugdzorg/ Regionaal Expertise Centra (REC's) Samenwerkingverbanden	Multidisciplinair zorg adviesteam	Multidisciplinaire inbreng. Hulp aan systeem(gezin/school) (Tijdelijke) uitplaatsing leerling

Tabel 1: Mol, P. (2010). *Buut, Passend Onderwijs, kom maar op!* Huizen: Pica.

Om dit schema te kunnen realiseren, is het noodzakelijk dat alle betrokkenen vakbekwaam zijn. Wanneer leerkrachten, IB'ers en AB'ers hun werk uitvoeren, mag worden verwacht dat zij dit werk deskundig doen. Echter moet de deskundigheid wel blijvend zijn. Daarom moeten de betrokkenen ertoe gestimuleerd worden om hun vakbekwaamheid op peil te houden door cursussen, collegiale consultatie en andere vormen van studie.

Motivatie van de leerkracht

Bij de invoering van Passend Onderwijs is de motivatie van leerkrachten enorm belangrijk. Er moet een motivatie heersen van: we gaan het doen! Helaas ontbreekt deze motivatie vaak. Dat is jammer, juist omdat er zoveel mogelijk is. Volgens Schaafsma is er een grondhouding nodig om tot verandering te komen. Deze grondhouding bestaat uit een aantal pijlers:¹⁹

- Het is niet belangrijk wie er iets doet als er maar iets gedaan wordt wat past binnen de hulpvraag van de leerling;
- Een probleem is niet van jou of van mij, maar van ons!
- Een oplossing is niet van jou of van mij, maar van ons!
- *Kan niet* en *wil niet* bestaat niet;
- We leggen geld bij elkaar en bundelen financiële middelen, dan is er altijd genoeg voor een oplossing.

Deze punten zijn makkelijker gezegd dan gedaan. Ook Sandra Koot heeft dat gemerkt toen zij werkte als ambulant begeleider cluster 4.²⁰ Zij merkte dat leerkrachten er soms moeite mee hadden om de handelingsgerichte adviezen die zij gaf toe te passen in de praktijk. Leerkrachten hebben vaak de houding deze adviezen niet goed te kunnen aannemen, waardoor samenwerking moeilijk wordt. Tijd en reflectie is belangrijk om in een samenwerkingsverband met elkaar verder te komen. Alleen dan kan een school verder werken aan Passend Onderwijs.

¹⁹ Schaafsma, M. (2010) *De kracht van het doen*. (P. Drs. Mol, Ed.) Buut, Passend Onderwijs, kom maar op! Huizen: Pica. Pag. 31-37

²⁰ Koot, S. (2010) *Met alleen extra handen ben je er niet*. (P. Drs. Mol, Ed.) Buut, Passend Onderwijs, Kom maar op! Huizen: Pica. Pag. 39-45

Coöperatief leren

Er is onderzoek gedaan door een ambulant begeleider waarmee het adaptief vermogen van een leerkracht versterkt kan worden, zodat de leerkracht beter Passend Onderwijs kan geven.²¹ Wat er bij dit onderzoek opvalt, is dat er niet alleen gekeken wordt naar de leerkracht, maar vooral naar het welbevinden van de leerlingen in de klas. Daaruit blijkt dat het welbevinden van de leerling een positieve uitwerking heeft op de leerprestaties. Een leerkracht denkt vaak alleen vanuit zichzelf om problemen van leerlingen op te lossen, maar ook de leerlingen kunnen ingezet worden om Passend Onderwijs in de klas te creëren. Dit kan bijvoorbeeld door coöperatief leren toe te passen. Dit is een werkvorm waarbij de leerlingen met elkaar moeten samenwerken. De cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen wordt gestimuleerd. Ook blijkt uit het onderzoek dat heterogene groepen, dus zwakke leerlingen bij begaafdere leerlingen in een groep zetten, stimuleert om elkaar te helpen en van elkaar te leren. Daarnaast helpt coöperatief leren ook om gedragsproblemen te voorkomen. De leerlingen voelen zich verantwoordelijk voor elkaar en maken samen groepsregels. Dit zijn enkele handvatten hoe leerlingen betrokken kunnen worden binnen Passend Onderwijs. Bovendien kunnen we hiermee vandaag beginnen. Vaak wordt op papier moeilijk gedaan over Passend Onderwijs, maar daarmee komt het de praktijk niet in.

Goed voor iedereen!

Observaties van orthopedagogen geven aan dat het heel belangrijk is dat een leerkracht een goed klassenmanagement heeft. Dit werkt positief voor het gedragssklimaat in de klas en het kan steun geven aan Passend Onderwijs. Bovendien is een goed klassenmanagement niet alleen belangrijk voor kinderen met speciale onderwijsbehoeften, maar voor alle kinderen. Cor Meijer geeft in de evaluatie *WSNS Welbeschouwd* aan:²²

‘Wat goed is voor de leerlingen met speciale behoeften, is goed voor alle leerlingen.’

Daarmee wil hij zeggen dat wanneer je als leerkracht bijvoorbeeld extra maatregelen neemt voor een goed klassenmanagement, de andere leerlingen daarvan mee profiteren. Een goed klassenmanagement is goed voor elke leerling!

1.2.3 – De leerling centraal!

De leerling afzonderlijk onder de loep nemen binnen Passend Onderwijs is niet voor niets. Overal waar het in de literatuur over Passend Onderwijs gaat, staat dat het kind centraal moet staan, maar wat houdt dit daadwerkelijk in? Vaak wordt er alleen gekeken naar wat leerkrachten allemaal moeten kunnen wanneer Passend Onderwijs wordt ingezet. Dit is ook niet niks, maar het is nooit het doel geweest van Passend Onderwijs. Het doel is er altijd geweest voor de leerling. Dat de leerling een passende school heeft waar hij of zij onderwijs kan volgen.

Betrokkenheid

De meeste ‘succesverhalen’ van het zoeken naar oplossingen voor kinderen met een beperking, is dat er iets verandert, iets gebeurt op het moment dat één of meerdere betrokkenen zich gaan interesseren in een kind.²³ Betrokkenheid is binnen Passend Onderwijs ontzettend belangrijk. Dit klinkt vanzelfsprekend, maar dat is het niet. Besturen weten maar al te goed hoe ze Passend

²¹ Koot, S. (2010) *Met alleen extra handen ben je er niet*. (P. Drs. Mol, Ed.) Buut, Passend Onderwijs, Kom maar op! Huizen: Pica. Pag. 39-45

²² Meijer, C. (2004). *WSNS welbeschouwd*.

²³ Meuwissen, O. (2010) *Betrokkenheid van ouders is essentieel*. (P. Drs. Mol, Ed.) Buut, Passend onderwijs, Kom maar op! Huizen: Pica. Pag. 87-93

Onderwijs willen vormgeven, maar vergeten daarbij vaak dat ze moeten kijken naar het individuele kind in plaats van alleen een visie op papier te schrijven. Als kinderen worden betrokken bij het onderwijs voelen ze dat ze serieus genomen worden. Naast dat kinderen bij het onderwijs betrokken worden, moeten ook de ouders niet vergeten worden. Vaak speelt een probleem of hulpvraag van een kind met een beperking zich niet alleen op school af. Ook op het voetbalveld, thuis of bij vriendjes loopt het kind tegen zijn probleem aan. Een kind neemt zijn beperking overal mee naar toe. Het kan zich anders uiten, maar het gaat om dezelfde problematiek. Het is goed om met ouders te communiceren over de problematiek elders en dit niet los te koppelen van de school. De betrokkenheid van ouders is soms moeilijk. Een school zal er steeds weer over na moeten denken hoe ze ouders meer kunnen betrekken bij de school en de problematiek rondom hun kind. Ouders kennen hun kind het beste en weten vaak veel meer van hun kind dan de leerkracht. Ouders kunnen allerlei gedrag vertonen ten aanzien van het probleem van hun kind. Er zijn ouders die het probleem ontkennen. Dat maakt het voor een school erg lastig om met de ouders verder te werken. Wanneer de ouders een probleem erkennen, is er sprake van een eerste succes. Vanaf dat moment kan een school samen met de ouders op zoek gaan naar een oplossing. Als de ouders, leerkracht en andere betrokkenen zich weten te verenigen in de diagnose kan er gezamenlijk een oplossing gezocht worden naar de hulpvraag van de leerling. Dit is belangrijk om tot resultaat te kunnen komen.

Doelen op langere termijn.

Voor kinderen met een zorgvraag is het van belang dat er niet alleen op korte termijn wordt gekeken naar doelen die er behaald moeten worden, maar ook op lange termijn. Op dit moment is het in het primair onderwijs (PO) vaak zo dat er korte termijndoelen worden gesteld. Als een leerling vastgestelde doelen aan het einde van het jaar heeft gehaald, kan het over en dan kan de volgende leerkracht het weer verder oppakken. Dit werkt niet voor leerlingen die een probleem langer met zich meedragen. De hulpvraag, die voortkomt uit het probleem van een kind, draagt hij of zij de hele schoolperiode met zich mee. Er moeten doelen gesteld worden op de lange termijn. Op dit moment wordt er op veel scholen alleen in groep 8 gekeken naar de lange termijn, namelijk waar een kind na de basisschool het beste voortgezet onderwijs (VO) kan volgen.

Relatie-competentie-autonomie

Het welbevinden van een leerling in de klas is belangrijk voor de resultaten die een leerling haalt. Professor Luc Stevens heeft dit onderzocht door middel van het adaptief onderwijs.²⁴ Daarin zegt hij dat de basisbehoeften van een kind uiteen te zetten zijn in een driehoek van relatie, competentie en autonomie. Wanneer deze drie behoeften met elkaar in evenwicht zijn, is een kind in staat om goede prestaties op school te halen. Relatie, competentie en autonomie kan een leerkracht vormgeven zoals is aangegeven in tabel 2.

	<i>Relatie</i>	<i>Competentie</i>	<i>Autonomie</i>
<i>Interactie</i>	Leerlingen persoonlijk ontmoeten	Leerlingen helpen reflecteren	Leerlingen ruimte geven, initiatieven honoreren
<i>Instructie</i>	Een instructie geven die veilig is voor leerlingen	Activerend leren centraal stellen in opdrachten	Leerlingen (mede) de taak en/of de vormgeving daarvan laten kiezen
<i>Klassenorganisatie</i>	Ontmoetingstijd creëren met leerlingen	Aanpassingen in tijd en ruimte maken voor leerlingen	Met leerlingen plannen wat en hoe ze dat gaan doen

Tabel 2: vrij overgenomen van <http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/thema/leren/krachtig-leren-adaptief-onderwijs>.

²⁴ <http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/thema/leren/krachtig-leren-adaptief-onderwijs>

Voor kinderen met autisme is interactie met de leerkracht lastiger dan voor kinderen zonder deze beperking. Toch wil een leerling met autisme graag contact met de leerkracht. In de interactie komt de betrokkenheid van een leerkracht tot uiting. Betrokkenheid is belangrijk voor elke leerling. Wanneer de drie behoeften relatie, competentie en autonomie in evenwicht met elkaar zijn, heeft dat een positieve werking op het welbevinden van het kind. De prestaties van het kind gaan omhoog, zo blijkt uit onderzoek van Prof. Luc Stevens. Binnen Passend Onderwijs zal moeten worden nagegaan of het onderwijs dat aangeboden wordt aan het kind, zorgt dat het kind dit fijn vindt. Wanneer een kind het onderwijs als positief ervaart, gaat het welbevinden omhoog en heeft dit zijn uitwerking op de resultaten die een kind behaalt. Er is een verband tussen het welbevinden van het kind en de resultaten op school.

De leerling centraal! Het klinkt eenvoudig. Het is het doel van Passend Onderwijs waar schoolbesturen, leerkrachten, ouders en andere betrokkenen steeds op terug moeten vallen; help ik het kind hiermee? Als daar een positief antwoord op gegeven kan worden, komen we langzaam dichterbij het doel waar het allemaal om begonnen is bij Passend Onderwijs.

2. Autismespectrumstoornis!? (ASS)

2.1.0 – Verschillen vormen van autisme

Autismespectrumstoornis (ASS) kent veel verschillende vormen. Er zijn op dit moment in het reguliere basisonderwijs kinderen met een vorm van ASS. Toch worden veel leerlingen doorverwezen naar het SBO. Dit onderzoek is gericht op het welbevinden van kinderen met een vorm van ASS op de basisschool. Omdat niet alle vormen van ASS bij dit onderzoek te betrekken zijn, gaan we uit van drie verschillende vormen van ASS: het syndroom van Asperge, PDD-NOS en MCDD. Deze drie vormen zijn gekozen, omdat ze op dit moment het meest voorkomen op de reguliere basisschool.

2.1.1 – Autisme in het kort

De term autisme werd voor het eerst gebruikt op het Paedologisch Instituut in Nijmegen in de jaarverslagen van 1937-1938.²⁵ Het gedrag van een kind met autisme werd formalistisch genoemd. Tot 1980 werd autisme als een soort schizofrenie gezien. Daarna werd het apart genoemd als stoornis en kwam het in de DSM IV apart te staan. DSM IV staat voor Diagnostic Statistical Manual of mental disorders, het internationale classificatiesysteem van de geestelijke gezondheidszorg. IV betekent de vierde herziene versie uit 1994. Hierin staan de diagnosecriteria voor stoornissen beschreven.²⁶ De DSM-IV hanteert verschillende criteria voor iemand die gediagnosticeerd wil worden voor een vorm van ASS. Deze criteria zijn onder te verdelen in drie punten die schematisch zijn weergegeven:

1. Van deze punten dienen tenminste vier symptomen voor te komen.	2. Van deze punten dient tenminste één symptoom voor te komen.	3. Dit punt dient een symptoom te zijn.
Opvallende tekortkomingen in het gebruik van verschillende vormen van non-verbaal gedrag om sociale contacten te reguleren.	Achterstand in of abnormaal functioneren.	De symptomen van de stoornis zijn niet toe te schrijven aan de stoornis van Rett, of andere desintegratiestoornissen.
Onvermogen om tot relatie te komen met leeftijdgenoten.	Ontstaan voor de leeftijd van 3 jaar op sociale interacties.	
Een tekort in het spontaan proberen met anderen plezier, bezigheden of prestaties te delen.	Taal, symbolisch of fantasiespel.	
Afwezigheid van sociale en emotionele wederkerigheid.		
Een achterstand in de ontwikkeling van de gesproken taal.		
Onvermogen om een gesprek te beginnen.		
Eigenaardig taalgebruik.		
Gebrek aan gevarieerd fantasiespel.		
Sterke preoccupatie met één of meer stereotype en beperkte patronen van belangstelling.		
Duidelijk rigide vastzitten aan specifieke routines.		
Stereotype en herhalende motorische maniërismen.		
Aanhoudende preoccupatie met delen en voorwerpen.		

Tabel 3: vrij overgenomen van Lieshout, T. v. (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. p.275

²⁵ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 275

²⁶ <http://www.encyclo.nl/begrip/DSM%20IV>

Autisme wordt aangeduid met de afkorting ASS dat autismespectrumstoornis betekent. Hiermee wordt aangegeven dat er verschillende vormen van autisme zijn. Autisme is een biologische afwijking in de hersenen.²⁷ Het is geen aangeleerd gedrag, maar vanaf de geboorte aanwezig. Het is onmogelijk om autisme te genezen, maar het is wel essentieel dat autisme vroeg ontdekt wordt, want dan kan er op een juiste manier mee worden omgegaan.

Bij autisme is er sprake van een ander genenpatroon. De hersenen van een persoon met autisme functioneren anders. Een leerkracht merkt vaak meteen dat niet alles werkt zoals hij of zij het bedoeld had wanneer er een kind met autisme in de klas komt. Wat voor kinderen normaal geen uitleg nodig heeft, kan voor een kind met autisme niet vanzelfsprekend zijn. Kinderen met autisme moeten daarom anders benaderd worden.

2.1.2 – Het syndroom van Asperger

Geschiedenis

Het syndroom van Asperger is net als elke vorm van autisme een pervasieve neurologische ontwikkelingsstoornis. Dat wil zeggen een diepdoordringende ontwikkelingsstoornis in de hersenen waar de omgeving geen invloed op heeft gehad. In 1944 beschreef de Oostenrijkse kinderarts Hans Asperger een stoornis met de volgende kenmerken:²⁸

- Gebrek aan inlevingsvermogen;
- Weinig vaardigheden om vriendschappen aan te gaan;
- Eenzijdige conversatie;
- Enorme belangstelling voor een bepaalde zaak;
- Motoriek is niet soepel.

Deze kenmerken werden toen nog over één kam geschoren met schizofrenie. In 1982 introduceerde de Engelse autismedeskundige Lorna Wing het 'syndroom van Asperger', vernoemd naar de man die als eerste de kenmerken hiervan heeft beschreven.

Symptomen

Wat opvalt aan deze vorm van autisme, is dat deze kinderen over het algemeen als de slimme autisten worden gezien. Vaak komen ze terecht op het VWO of zijn ze zelfs hoogbegaafd. Ze worden wel de Hoger Functionerende Autisten (HFA) genoemd. Toch blijft Asperger een vorm van autisme en heeft een kind moeite met het maken van contact en communiceren met anderen. In vergelijking met de algemene criteria voor autisme is er het verschil dat kinderen met Asperger geen significante algemene achterstand hebben in de taalontwikkeling voor het derde levensjaar. Wel kan hun taalgebruik vreemd zijn. Ze communiceren vaak op een hoger niveau dan gebruikelijk voor hun leeftijd. Het volgende schema, ontwikkeld door Martine Delfos, geeft weer waaraan het syndroom van Asperger herkenbaar is:²⁹

²⁷ Vermeulen, P. (2002) *Voor alle duidelijkheid, leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs*. Berchem: EPO. Pag. 17-20

²⁸ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 277-282

²⁹ Delfos, M.F. (2008) *Autisme op school*. Den Haag: Quirijn praktijkboek. Pag. 85

Noodzakelijke kenmerken	Gebruikelijke kenmerken	Mogelijke bijkomende kenmerken
Moeite met begrijpen en inschatten van sociale interactie	Redeneren in plaats van voelen	Bijzondere belangstelling
Moeite met het inleven in anderen.	Niet soepele motoriek.	Dyslexie, taalproblemen
Egocentrisch denken	Moeite met links-recht coördinatie	Schrijfproblemen, slechte motoriek
Moeite in het maken en houden van vriendschappen.	Sterke angst Fobisch gedrag	Creatief ingesteld
Oog voor detail.	Obsessies en compulsies	Hoogintelligent aan de abstracte kant
Moeite met het onder woorden brengen van gevoelens en gedachten.	Stereotype gedragingen	Herhaalgedrag, dwingend gedrag
	Plotselinge driftaanvallen.	Linkshandig
	Sterker in abstract denken dan in talig denken of andersom	
	Onstuitbaar spraakwater	
	Zorgvuldig formuleren	
	Tenenlopen in de eerste jaren	
	Voedselallergie, eczeem of luchtwegproblemen in het eerste jaar	
	Begrijpt grapjes vaak niet	

Tabel 4: Delfos, M. F. (2008). *Autisme op school*. Den Haag: Quirijn praktijkboek

De specifieke communicatieproblemen waar deze kinderen tegenaan lopen, zorgen ervoor dat ze de kwaliteiten die ze wel hebben niet goed kunnen gebruiken. Ze worden minder slim ingeschat dan ze zijn, omdat ze zinnen soms niet goed onder woorden kunnen brengen. Hierdoor ligt voor deze kinderen het gevaar van onderprikkel en daarmee onderpresteren. De laatste jaren worden kinderen met autisme ook gezien als slimme kinderen.

Passend Onderwijs en Asperger

Binnen Passend Onderwijs komen we veel kinderen met het syndroom van Asperger tegen op de reguliere basisschool. Ook gaan er kinderen naar het SBO voor hoogbegaafde kinderen of naar het SBO voor kinderen met een vorm van autisme. In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk staat beschreven hoe de leerkracht Passend Onderwijs kan bieden aan leerlingen met het syndroom van Asperger.

2.1.3 – PDD-NOS

Geschiedenis

PDD-NOS staat voor Pervasive Developmental Disorder- Not Otherwise Specified.³⁰ In het Nederlands betekent dit pervasieve ontwikkelingsstoornis, niet anders omschreven (POS-NAO). De naamgever aan PDD-NOS is niet bekend. PDD-NOS is de restgroep van autisme. In de DSM-IV is PDD-NOS voor het eerst opgenomen als stoornis.

³⁰ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 302-303

Symptomen

PDD-NOS voldoet niet aan alle criteria van een autistische stoornis of de symptomen zijn in mindere mate aanwezig. In tabel 3 staan de symptomen die er kunnen zijn:

Sociaal- en interpersoonlijk contact en communicatie.	Stereotypegedrag patronen	Taalontwikkeling
Onhandig en angstig gedrag in sociale situaties.	Zich angstig te tonen voor veranderingen en fanatiek vast te houden aan bepaalde routines.	Een trage taalontwikkeling
Weinig begrip en gebruik van non-verbale signalen (oogcontact, gelaatsexpressie, lichaamshouding)	Zich koppig en driftig te uiten	Eigenaardig ouwelijk taalgebruik
Het niet of nauwelijks leren van sociale ervaringen.	Zeer beperkt repertoire van interesses	Een onhandige en stijve motoriek
Het ontbreken van wederkerigheid in het contact.	Rigide en dwangmatige gedrag patronen te ontwikkelen	
Een eenzame, gesloten indruk te maken.	Overgevoeligheid voor zintuiglijke prikkels of juist weinig gevoeligheid voor geluiden, beelden, temperaturen of aanrakingen	

Tabel 5: Lieshout, T. v. (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Deze lijst analyserend is te zien dat er tegenstelling kan zijn bij kinderen in de uiting van PDD-NOS. Bij jonge kinderen is het vaak moeilijk te ontdekken of zij PDD-NOS hebben. Er kan gekeken worden naar de manier waarop jonge kinderen ontdekken met spel en hoe ze anderen daarin betrekken. Een kind met PDD-NOS betreft anderen nauwelijks. Het kijken naar de gezichten van de ouders is voor deze kinderen opmerkelijk. Soms reageren kinderen niet op de emoties in de gezichten van de ouders. Soms kunnen ze juist overdreven reageren op emoties. Deze tegenstellingen zijn een kenmerk van PDD-NOS. De ene keer is een kenmerk niet aanwezig, terwijl de andere keer een kenmerk juist wel aanwezig is. De tegenstelling van gedrag kan zich snel ontwikkelen bij een kind met PDD-NOS. Een in zichzelf gekeerde peuter kan zich ontwikkelen als een eigenaardige adolescent die iedereen aanspreekt.

Pubers met PDD-NOS krijgen het vaak moeilijk, omdat hun leven veel minder gestructureerd is dan in hun kindertijd. Het leven is minder voorspelbaar, iets wat juist een vereiste is voor iemand met PDD-NOS. Het gedrag van een kind met PDD-NOS kan erg wisselen per situatie. Op school kan een kind zich anders gedragen dan thuis. De leerkracht loopt daar tegenaan wanneer kinderen op school onhandelbaar lijken en ouders daar thuis niets van merken. Wat een overeenkomst is binnen alle situaties, is dat afstemming bij anderen ontbreekt.

Kinderen met autisme hebben een prikkelverwerkingsstoornis. De informatie wordt door een subtiele hersenafwijking gefragmenteerd opgenomen. In 2008 hebben Magnee en Vanderbroucke ontdekt dat de grote verbindingen van de verschillende hersengebieden intact zijn, maar dat de kleinere gebieden in de hersenen verstoringen laten blijken. Met name de hersendelen die visuele beelden moeten leveren, laten binnen het onderzoek storingen zien. Hierdoor nemen kinderen met PDD-NOS de wereld om hen heen niet goed waar en komen prikkels anders binnen dan bij andere kinderen. Kinderen met PDD-NOS kunnen moeilijk verbanden leggen, want ze nemen zeer gefragmenteerd waar. Hierdoor kunnen ze alleen goed overweg met volwassenen die hun

problemen begrijpen. Er is ontdekt dat kinderen met PDD-NOS minder snel geluiden opnemen in de hersenen. Dit geeft een verklaring voor het minder goed kunnen communiceren met anderen.

Volgens Verheij en Van Loon liggen de meest voorkomende ontwikkelingsproblemen van kinderen met PDD-NOS op de volgende drie vlakken:³¹

- 1) Biologisch lichamelijk;
- 2) Sociaal-emotioneel;
- 3) Lichamelijk.

Het lichamelijk vlak is opmerkelijk en nog niet lang bekend. Het gaat om kleine lichamelijke verschillen, zoals een pink die niet helemaal recht is of ogen die iets verder uit elkaar staan. Dit kan bij alle kinderen voorkomen, maar als er vier of meer lichamelijke afwijkingen zijn, kan dit een verband hebben met PDD-NOS.

Passend Onderwijs en PDD-NOS

Op dit moment zijn er kinderen met PDD-NOS in het gewone basisonderwijs. Deze kinderen zitten aan de rand van autisme. Ze kunnen op veel gebieden meekomen met de andere leerlingen. Toch zijn er lastige gebieden op school voor een kind met PDD-NOS. Kinderen met PDD-NOS kunnen heftig en onvoorspelbaar gedrag vertonen, omdat ze moeilijk kunnen relativeren. Prikkel komen als een bom binnen. Het omgaan met andere kinderen in de klas wordt daardoor bemoeilijkt. Kinderen met PDD-NOS zijn daardoor vaak eenzaam en op zichzelf. Het is belangrijk dat de leerkracht genoeg kennis heeft over PDD-NOS om een kind dat dit heeft goed te begeleiden.

2.1.4 – MCDD

Geschiedenis

MCDD staat voor Multiple Complex Development Disorder, ofwel meervoudige complexe ontwikkelingsstoornis. Deze stoornis is niet officieel opgenomen in de DSM-V, maar dat zal naar verwachting eind 2011 gebeuren. In 1986 werd de term MCDD geïntroduceerd door Cohen. Hij verstond daaronder dat kinderen op de grens zaten van autisme en schizofrenie. Bij deze stoornis staan de problemen met het reguleren van emoties en gedachten op de voorgrond. Dit is in tegenstelling tot andere vormen van autisme waar het contact vaak op de voorgrond staat. Het gedrag van kinderen met MCDD is vaak extreem en onvoorspelbaar. De gemoedstoestanden worden bij hen uitvergroot. Een beetje boos zijn, wordt bij hen een enorme woede-uitbarsting. Vroeger werd gezegd dat deze kinderen aan schizofrenie lijden, maar tegenwoordig is daar onderscheid in gemaakt. Er kunnen wel verschijnselen zijn van schizofrenie. Deze kinderen hebben vaak geen grens tussen fantasie en werkelijkheid. Dit maakt dat MCDD op schizofrenie lijkt.³² Schizofrenie echter is geen vorm van autisme. Bij een kind met MCDD komen er symptomen van autisme bij, waardoor men het onderscheid heeft gemaakt in schizofrenie en MCDD. Door dit onderscheid te maken kan er specifieke hulp geboden worden.

³¹ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 297-300

³² Baard, Monique en Elst, Desiree van der (2005) *Ongewild lastig*. Pica 2005.

Symptomen

De symptomen van MCDD zijn in drie verschillende groepen te verdelen, aangegeven in tabel 6.

1. Stoornissen in de regulatie van affecten:	2. Stoornissen in de gevoeligheid voor sociale signalen, in het sociale gedrag in relatie tot leeftijdgenoten en volwassenen	3. Stoornissen van het denken
Intense angst of gespannenheid	Ontbreken van bestendige relaties met leeftijdgenoten	Onlogische gedachtegang of plotselinge onnavolgbare gedachtesprongen (magisch denken, neologismen, bizarre gedachten)
Vreesachtigheid of fobie, meestal voor ongebruikelijke situaties of voorwerpen	Aanklampende 'haatliefde relaties', met name met volwassenen (in het bijzonder ouders/primaire verzorgers)	Verwarring tussen fantasie en realiteit
Paniek aanvallen of overspoeld worden door primitieve angsten	Diep gebrek aan empathie en het vermogen om zich te verplaatsen in de gedachten en gevoelens van anderen	Gemakkelijk verward raken (moeite met het begrijpen van wat er om hen heen gebeurt)
Momenten of periodes van gedragsmatige terugval met driftbuien of primitieve woedeaanvallen		Overwaardige gedachten (grootheidsideeën, verhoogde achterdocht, vergeënvolveerd raken in fantasiefiguren, imaginaire vrienden)
Uitgesproken emotionele en stemmingsschommelingen zonder duidelijk aanwijsbare aanleiding		
Frequente oninvoelbare, bizarre angstreacties		

Tabel 6: Lieshout, T. v. (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Kinderen met MCDD leren slechter van hun fouten dan kinderen met PDD-NOS. Emoties en gedachten kunnen nog minder worden geregeld en de kinderen kunnen niet goed afstemmen op een situatie. Opvallend is dat kinderen met MCDD wel een poging doen tot contact maken, maar dat ze niet het vermogen hebben om sociale verhoudingen goed te doorzien.

Voor een kind met MCDD is het moeilijk om het verschil tussen fantasie en werkelijkheid te zien. Dit is een overeenkomst met schizofrenie. Andere overeenkomsten zijn te vinden op het vlak van hersenfuncties en genen, zo heeft kinder- en jeugdpsychiater Bertine Lahuis onderzocht.³³ De behandelingen die worden gegeven aan kinderen met MCDD zijn gericht op het geven van structuur en begrenzing. Twee kernwoorden voor kinderen met MCDD. De omgeving moet voorzichtig zijn met het tonen van emoties. Ook moet de omgeving bedacht zijn op ongeremde reactie. Het is moeilijk om vriendschappen te sluiten met een kind met MCDD, waardoor deze kinderen vaak eenzaam zijn.

Passend Onderwijs en MCDD

Op dit moment zijn er weinig kinderen met MCDD die zich in het reguliere basisonderwijs bevinden. Het is erg moeilijk voor andere kinderen om goed om te kunnen gaan met een kind met MCDD en andersom.

³³ <http://www.balansdigitaal.nl/media/9793/16-19-MCDD-BM9-2008%20%5B1892%5D.PDF>

De laatste tijd zijn er twijfels ontstaan of MCDD wel behoort tot een vorm van autisme. Veel kinderen met MCDD kennen zoveel angsten, dat men zich afvraagt of MCDD eerder een angststoornis is. Dit is erg belangrijk om te weten voor de benadering van deze kinderen. Kinderen met MCDD hebben vrijwel altijd een leerachterstand. Het cognitief functioneren is minder ontwikkeld, omdat het kind constant is afgeleid en er een verstoorde informatieverwerking is. Er is veel voor nodig om Passend Onderwijs te kunnen bieden aan deze kinderen.

2.1.5 – Verschillen en overeenkomsten

Asperger, PDD-NOS en MCDD zijn de drie vormen van autisme die onder de loep zijn genomen. Ze hebben overeenkomsten, maar ook veel verschillen. De symptomen van elke vorm zijn uitgebreid beschreven in de paragrafen. In de benadering van de verschillende vormen van autisme zitten duidelijke verschillen. In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt hier verder op ingegaan.

Passend Onderwijs kunnen bieden is voor elk kind uniek. De verschillende vormen van autisme vormen daar geen uitzondering op. Elke kind heeft eigen behoeften ongeacht de vorm van autisme die het kind heeft. Daar zal steeds specifiek naar gekeken moeten worden. Voor de leerkrachten en deskundigen een moeilijke, maar geen onmogelijke opdracht. Een kind zal het gelukkigst kunnen zijn wanneer er naar behoefte onderwijs gevolgd kan worden!

2.2.0 – Passende leerkrachten voor kinderen met autisme!?

Dat kinderen met autisme een andere aanpak nodig hebben dan andere kinderen in het basisonderwijs mag duidelijk zijn. Toch is het doel van Passend Onderwijs dat leerkrachten dit ook kunnen bieden aan kinderen met een autismespectrumstoornis. Wat heeft een kind dan nodig? Welke vaardigheden moet een leerkracht hebben ten behoeve van het kind met autisme?

2.2.1 – Sociaal, interpersoonlijk contact

Behoefte van het kind

Een kind met autisme heeft moeite met het sociale vermogen om contact te kunnen maken met anderen. Dit kan met medeleerlingen zijn, maar ook met de leerkracht. Er kunnen zich verschillende taferelen voordoen waarbij dit verstoorde contact voor problemen zorgt in de klas. Een kind met autisme mist het 'sociale snapvermogen'.³⁴ Voor een leerkracht is dat belangrijk om te weten, zodat het kind daarin geholpen kan worden. Een kind met autisme wil graag geholpen worden om goed met mensen om te gaan.³⁵ Ze hebben daarbij behoefte aan het stimuleren van karaktertrekken, waardoor het zelfvertrouwen toeneemt. Het eerste punt daarvan is flexibiliteit. Hierbij gaat het erom dat de kinderen in staat zijn om de wereld niet alleen vanuit eigen oogpunt te kunnen zien, maar ook vanuit het oogpunt van anderen. Zelfvertrouwen is een punt dat belangrijk is voor het kind. Wanneer het kind meer zelfvertrouwen ontwikkelt kan het beter relativeren in situaties waarbij ondoordachte of kwetsende opmerkingen van anderen worden gemaakt, die kunnen leiden tot woede-uitbarstingen.

Een kind met autisme kan zijn gevoelens niet goed reguleren. Hij of zij heeft behoefte aan een eigen plekje waar het tot rust kan komen. Hier kan het kind naartoe gaan wanneer het teveel wordt en het de sociale situatie niet meer aan kan. Een kind dat een woede-uitbarsting heeft doet dit vaak uit angst. Hier blijkt de onmacht van het kind weer. Wanneer de situatie de mogelijkheid biedt is het belangrijk dat de leerkracht de gevoelens van het kind benoemt. Hier hoeft men geen bevestiging van het kind te verwachten, maar kan een poging gedaan worden om te leren emoties te onderscheiden. Blijf daarbij zakelijk, kalm en neutraal. Wordt niet emotioneel, want dit begrijpt het kind vaak niet. Het benauwt het kind vaak en dat verergert de stress.

Benodigde vaardigheden van de leerkracht

Ten diepste heeft de vaardigheid van een leerkracht tegenover een leerling te maken met de benadering die een leerkracht heeft tegenover de leerling met autisme. Al eerder is benoemd dat een kind met autisme vaak moeite heeft met het sociale vermogen om contact te maken met andere mensen.

Voor een leerkracht is het belangrijk dat een situatie nadrukkelijk wordt uitgelegd. Dit wil zeggen in heldere taal waar één opvatting mogelijk is. Een kind met autisme vat alles letterlijk op. Maak geen dubbelzinnige opmerking, die bedoeld is als grapje. Een kind met autisme kan dit opvatten als ernst en begrijpt niet waarom er kinderen zijn die lachen. Afstand in de communicatie is vaak moeilijk. Het kind begrijpt de fysieke ruimte van communicatie niet en kan daardoor onbewust dichtbij komen. De regels over afstand binnen de communicatie zijn voor elk land en cultuur verschillend. Dit kan intiem, nonchalant of persoonlijk zijn. Een contact kan ook uit beleefdheid voorkomen. Een kind met autisme ziet deze verschillen vaak niet. Het is belangrijk dat de leerkracht kinderen wijst op elk klein stapje die ze maken in de sociale nuances. Het vergt een uitleg die het kind begrijpt. Een gouden regel voor het kind met autisme is dat het als onmacht gezien wordt en niet als onwil.

³⁴ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 297-300

³⁵ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 86-92

De leerkracht moet onverwachte situaties proberen te voorkomen. Structuur is essentieel voor kinderen met autisme. Bereid een kind altijd gedegen voor, bijvoorbeeld wanneer er een schoolreis is met de klas. Een schoolreis past niet in de dagelijkse structuur en dit kan problemen opleveren voor een kind met autisme.

Ondanks dat communicatie met een kind vaak onmogelijk lijkt, is het belangrijk dat de leerkracht dit juist probeert te bevorderen. Bescherm, relatieveer en leg nadrukkelijk uit wat andere kinderen bedoelen. Stimuleer contact met andere kinderen met autisme en leg de rest van de groep uit wat autisme betekent. Tenslotte heeft de leerkracht iets nodig wat enorm belangrijk is: geduld!³⁶ Zonder geduld is het onmogelijk een kind met autisme op een adequate manier te begeleiden in de communicatie en sociale omgang.

2.2.2 – (Non)-verbale communicatie

Behoefte van het kind

Het kind met autisme begrijpt de kinetische of non-verbale communicatie meestal niet.³⁷

Lichaamstaal, gezichtsuitdrukkingen of emotionele uitbarstingen worden door een kind met autisme vaak verkeerd geïnterpreteerd. Soms vertonen ze gedrag dat volgens de norm als ongepast wordt beschouwd. Het is daarom belangrijk dat er korte zinnen worden gebruikt. Het kind wil geen sarcastische of ironische opmerkingen. Als er een grapje langskomt van een andere leerling is het belangrijk dat dit expliciet uitgelegd wordt aan het kind.

Soms kunnen kinderen met autisme goed discussiëren en willen ze dit graag doen.³⁸ De discussie van het kind met autisme is vaak eenrichtingsverkeer en geen dialoog of gesprek. Het kind praat ouwelijk, pedant en herhaalt zichzelf. Dit komt vooral voor bij kinderen met Asperger, die minder moeite hebben met taal. Een kind met autisme heeft behoefte aan duidelijkheid. Het is beter om de discussie af te kappen. Dit moet stellig en duidelijk, zodat de leerling weet waar hij of zij aan toe is. Wanneer een kind onbegrijpelijke taal voert bij een spreekbeurt, is het belangrijk dat het kind daarbij goed begeleid wordt. Dit kan voorkomen dat een kind van de hak op de tak springt en andere kinderen in de klas er niets van begrijpen. Wanneer andere kinderen er niets van begrijpen, kan dit voor hen een reden zijn om pestgedrag uit te lokken.

Benodigde vaardigheden van de leerkracht

De instructie die een leerkracht geeft aan een kind met autisme, vergt een goede voorbereiding. Het is voor een kind met autisme namelijk moeilijk om wijzigingen in de instructie goed toe te passen. Als een opgave gewijzigd wordt, raakt het kind in verwarring. Na de instructie is het belangrijk dat de leerkracht nagaat bij het kind of de instructie goed is overgekomen. Het is goed als lesstof in kleinere stukken wordt aangeboden. Dit vergt extra tijd van de leerkracht voor het kind.

Huiswerk noteren vergt veel van een kind met autisme. Een kind heeft het overzicht vaak niet van spullen die thuis liggen of op school. De leerkracht moet zorgen dat het huiswerk op een vast moment wordt opgegeven. Het is goed om een lijst te maken met wat er op school moet blijven en wat er mee naar huis genomen kan worden. Hierbij kunnen andere leerlingen worden ingeschakeld; de zogenaamde 'buddy's'. Zij helpen een kind met autisme, zonder daar zelf nadeel van te ondervinden. Dit neemt een leerkracht enig werk en controle uit handen.

³⁶ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 28

³⁷ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 86-93

³⁸ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 299-300

Bij dit alles geldt: geef duidelijke en expliciete uitleg! Als een kind nieuw is op school en het moet zijn jas ergens ophangen, zeg dan niet: 'hang hier maar op', maar zeg: 'Hang je jas hier maar op'. Het klinkt eenvoudig, maar het wordt snel vergeten. Taal is meer dan letterlijke boodschappen overbrengen. Men is gewend aan taalnuances. Leerkrachten vinden het grappig en leuk om ze te gebruiken. Passend Onderwijs geven aan leerlingen met autisme vraagt alertheid van de leerkracht op taalnuances. De taal moet duidelijk zijn voor alle leerlingen, of het nu verbaal of non-verbaal is.

2.2.3 – Preoccupaties en stereotypegedragspatronen

Behoefte van het kind

Preoccupatie wil zeggen dat een kind een overdreven interesse heeft op dat moment.³⁹ Kinderen met autisme zijn vaak gefocust op een bepaalde interesse. Deze interesse kan twee kanten hebben, een positieve en een negatieve kant. Een kind met autisme heeft er behoefte aan dat de interesse van de positieve kant benaderd wordt. De positieve kant kan zijn dat een kind bijzonder getalenteerd is op bepaald vlak. Het is goed om deze kant te benadrukken en in te zetten als beloningssysteem bij gewenst gedrag. Een kind met autisme wil plezier beleven aan de preoccupatie. Wanneer er dwangneuroses aan de orde lijken en deze hinderlijk zijn, heeft het kind er behoefte aan dat deze afgezwakt worden.

De dwangmatigheid van kinderen met autisme kan leiden tot perfectionisme. Een kind kan daarmee met zichzelf in de knoop komen. Het kind heeft daarom behoefte aan kleine en overzichtelijke opdrachten. Een kind met autisme kan motorisch rusteloos zijn. Het kind kan zichzelf niet goed inschatten ten opzichte van de ruimte om zich heen. Een kind kan hier niet veel aan doen, het is onmacht. Direct de rusteloosheid grondig aanpakken, heeft voor het kind met autisme geen zin. Het kind heeft behoefte aan regelmaat en vaste taken. Als een kind een vaste taak krijgt, kan het zich daarop focussen tijdens de les.

Het kind met autisme heeft gevoelige zintuigen en reageert daarmee anders dan andere kinderen. Het gezichtszintuig van het kind is het sterkst.⁴⁰ Felle lichten of felgekleurde voorwerpen geven verstoringen en brengen de zintuiglijke informatie in de hersenen in de war. Dat geldt ook voor harde geluiden via het gehoor. Een kind kan hypergevoelig zijn voor aanraking. De temperatuur in een kamer kan allerlei soorten irritatie en pijn oproepen. Als het te warm is in het klaslokaal, kan een kind met autisme zich hieraan ergeren. Het kind is afgeleid van het werk en kan zich niet meer concentreren. Het is voor een kind met autisme belangrijk dat er zo weinig mogelijk prikkels zijn.

Benodigde vaardigheden van de leerkracht

Een leerkracht heeft veel vaardigheden nodig om op een adequate manier in te springen op de preoccupaties en stereotypegedragspatronen van een kind met autisme. De meest belangrijke regel is: zorg voor structuur in de klas! De leerkracht moet hier vaardig in zijn, wil het Passend Onderwijs kunnen bieden aan het kind met autisme. Wanneer een kind een overdreven interesse heeft, moedig het kind dan aan om zich te richten op de wereld om zich heen. Aanmoedigen en complimenten geven, geeft het kind zelfvertrouwen.

³⁹ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 301

⁴⁰ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 34-45

Om in de klas structuur te bieden, zijn tal van praktische tips beschreven. Hier volgen enkele voorbeelden:⁴¹

- Geef korte opdrachten aan het kind;
- Vertel de leerling wanneer, waar en hoe een opdracht gemaakt moet worden;
- Geef het kind een stappenplan mee voor opdrachten die terugkomen;
- Werk met een dagplanning of weekplanning;
- Geef een eindtijd aan bij te maken opdrachten;
- Beschrijf een te maken opdracht concreet.

Een kind met autisme kan hevig reageren op zintuiglijke prikkels. Een leerkracht dient eerst te achterhalen in hoeverre een kind met autisme reageert op prikkels en in welke mate.⁴² Door observatie en evaluatie kan er vervolgens op de volgende drie hoofdbestanddelen een bepaling worden gedaan:

1. De mate van sensorische integratie gedurende de dag, dat wil zeggen: is het kind overgevoelig of juist laaggevoelig voor bepaalde stimuleringen;
2. De huidige conditie van zintuigen van het kind;
3. De gebeurtenissen die een bepaalde emotionele of gedragsrespons tot gevolg hebben.

De observatie kan bij voorkeur door een deskundige worden uitgevoerd. De deskundige kan advies geven wat het betreffende kind nodig heeft in de klas. Wanneer de observatie nog niet aan de orde is, kan een leerkracht ook een hoeveelheid aan maatregelen treffen in de klas. Het is belangrijk dat alle prikkels waar zintuigen op reageren zo min mogelijk aanwezig zijn voor het kind met autisme. Dat betekent: geen harde geluiden, een goede temperatuur in de klas en zorgen voor de juiste verlichting in de klas. Het fluisteren van andere kinderen kan al storend zijn voor kinderen met autisme. Het is belangrijk dat de leerkracht goed nadenkt hoe er instructie wordt gegeven aan een kleine groep, wanneer een kind met autisme niet meedoet met deze instructie. Al gaat het overleg zachtjes, voor een kind met autisme kan het teveel zijn en is de concentratie voor het werk weg. Er kan in de klas een apart werkplekje gecreëerd worden, zodat het kind daar afgezonderd kan werken. Er kan ook een koptelefoon gebruikt worden, zodat het geluid uit de klas niet binnenkomt. De goede oplossing is per kind verschillend en het vraagt van de leerkracht afstemming om het juiste te doen voor de behoefte van het kind met autisme.

2.2.4 – Verbeelding en spel

Behoeft van het kind

Kinderen met autisme kunnen problemen hebben met het spel van leeftijdsgenootjes. Het kan zijn dat een kind met autisme ongewoon spelgedrag vertoont. Bij jonge kinderen is dit bijvoorbeeld te zien in de fantasiebeleving. Kleuters zonder autisme kunnen uren ‘vader en moedertje’ spelen. Bij een kind met autisme kan dit soms niet. Het kan zijn dat een kind niet ‘alsof’ kan doen.

Soms is het juist andersom bij kinderen met autisme. Dan kunnen ze zich ‘te goed’ inleven in een fantasiewereld. Soms is dit zo erg dat ze niet meer het verschil kunnen zien tussen de fantasiewereld en de ‘echte’ wereld. Het kind kan worden meegesleept in angstige voorstellen van zijn eigen fantasieën.

⁴¹ Vermeulen, P. (2002) *Voor alle duidelijkheid, leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs*. Berchem: EPO. Pag. 122-123

⁴² Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 44-45

Het kan zijn dat een kind met autisme wel een redelijke vorm van fantasievermogen heeft en het spel aangaat met andere kinderen.⁴³ Vaak vertoont het kind dan erg dominant gedrag en wil het dat alles precies gaat zoals hij of zij het bedacht heeft. Het kind kan niet overleggen en het samenspelen lukt niet goed. Voor zo'n kind is het belangrijk dat het een bepaalde verantwoordelijkheid krijgt. Vaak weet een kind met autisme niet goed met wie het moet spelen. Het is belangrijk dat het kind speelt met kinderen die kunnen helpen in het spelen. Dit zijn kinderen die niet over zich heen laten lopen of kinderen die niet snel agressief reageren.

Benodigde vaardigheden van de leerkracht

Kinderen met autisme kunnen niet goed omgaan met het spel van leeftijdsgenoten. Een leerkracht kan daarin een belangrijk verschil maken voor het kind. Wanneer een kind zich niet goed kan inleven in spel, is het belangrijk hier niet teveel druk op uit te oefenen. Het is geen onwil van het kind en het gaat niet beter wanneer het kind een fantasiespel 'moet' uitvoeren. Het voelt ongemakkelijk voor het kind. Wanneer het kind te ver gaat in de fantasie, dan is het belangrijk om daar als leerkracht alert op te zijn. Wanneer het kind verstrikt raakt in de eigen fantasie en geen verschil meer ziet tussen de fantasie en werkelijkheid, kan het kind dan af en breng het terug naar de realiteit. Doordat een kind verstrikt kan raken in de eigen verbeelding, kan het woede-uitbarstingen krijgen die voor andere kinderen compleet uit de lucht komen vallen. Dat zijn lastige situaties om mee om te gaan als leerkracht. Kinderen weten dat heel erg boos worden niet geoorloofd is in de klas, dus waarom mag dit kind het dan wel? Voor de leerkracht blijft dan gelden; heb geduld en weet dat het onmacht is van het kind met autisme.

Wanneer het kind met autisme niet samen kan spelen, is het belangrijk dat de leerkracht dit niet zomaar laat gaan. De leerkracht kan bepaalde kinderen kiezen waar het kind met autisme mee kan spelen. Het is belangrijk dat er met de hele klas gesproken wordt over het kind met autisme. De kinderen moeten weten waarom het kind met autisme soms anders behandeld wordt.

⁴³ Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. Pag. 302

3. Regulier of speciaal basisonderwijs?

Het is duidelijk dat kinderen met een autismespectrumstoornis andere behoeften hebben dan kinderen die deze stoornis niet hebben. Om Passend Onderwijs te kunnen geven aan kinderen met autisme moet gehandeld worden naar deze behoeften, zodat het welbevinden wordt vergroot. Hoe gebeurt dat op dit moment in het reguliere basisonderwijs? Is er verschil in vergelijking met het speciaal basisonderwijs in de tegemoetkoming aan behoeften van kinderen met autisme?

3.1.1 – Het welbevinden van het kind

Wat is welbevinden?

Welbevinden is een toestand van het gevoelsleven, dat herkenbaar is aan signalen van voldoening en genieten. Welbevinden bij een kind is te herkennen aan de volgende kenmerken volgens het Expertise Centrum Ervaringsgericht Onderwijs (EGO):⁴⁴

- Is spontaan en zichzelf omdat de situatie tegemoet komt aan de basisbehoeften;
- Is ontspannen en toont innerlijke rust;
- Is energiek en straalt vitaliteit uit;
- Is open en stelt zich toegankelijk op voor de omgeving;
- Hij/zij beschikt over een positief zelfbeeld.

Welbevinden ontstaat wanneer de situatie tegemoet komt aan de basisbehoeften, wanneer kinderen beschikken over een positief zelfbeeld, wanneer kinderen zichzelf zijn.

Welbevinden voor kinderen met autisme

De genoemde kenmerken van welbevinden zijn voor kinderen met autisme niet vanzelfsprekend. Sommigen lijken zelfs bijna onmogelijk. Kan een kind met autisme zich dan welbevinden? Dit wordt bekeken per kenmerk.

Basisbehoeften

Abraham Maslow heeft in *de piramide van Maslow* uiteen gezet wat volgens hem de basisbehoeften zijn voor elk mens. (zie figuur 1)

Figuur 1: http://nl.wikipedia.org/wiki/Piramide_van_Maslow

De basisbehoeften zijn in een piramide weergegeven, omdat een bepaalde behoefte niet kan bestaan zonder de behoeften die eronder wordt aangegeven.⁴⁵ Een kind kan pas sociaal contact maken, wanneer het zich veilig voelt en er voorzien is in de lichamelijke behoeften. De basale kenmerken uit de piramide van Maslow komen terug in de volgende kenmerken van welbevinden.

⁴⁴ <http://www.ervaringsgerichtonderwijs.nl/downloads/concept/Welbevinden%20en%20betrokkenheid.pdf>

⁴⁵ http://nl.wikipedia.org/wiki/Piramide_van_Maslow

Energiek en vitaliteit

Energiek en vitaal zijn, is voor elk kind van belang wil het zich goed voelen. Dit heeft een verband met de *lichamelijke behoeften* uit de piramide van Maslow. Een kind met autisme kan lichamelijke klachten hebben. De klachten hebben een verband met de overgevoeligheid van zintuiglijke prikkels.⁴⁶ Een kind kan overgevoelig zijn voor bepaald voedsel, waardoor een allergische reactie kan optreden. Dit komt bij kinderen met autisme relatief vaak voor. Maagdarmproblemen zijn ook ziekteverschijnselen die vaker voorkomen bij kinderen met autisme. Een duidelijke verklaring hiervoor is er nog niet.

Het is duidelijk dat kinderen met autisme het moeilijk vinden om goed onder woorden te brengen wat zij voelen. Hierdoor is het lastiger voor artsen om kinderen met autisme te onderzoeken. Voor elk kind is gezonde voeding belangrijk. Voor kinderen met autisme is de noodzaak hiervan nog groter. Wanneer een kind geen gezonde voeding krijgt, kunnen hersenen een tekort aan voedingsstoffen hebben. Dit kan de klachten van autisme vergroten. Het is dus erg belangrijk dat een kind met autisme gezonde voeding krijgt en dat er gelet wordt op overgevoeligheid.

Ontspannen en innerlijke rust

Dit kenmerk van welbevinden is een lastige voor kinderen met autisme. Het heeft een verband met de behoeften *veiligheid en zekerheid* van Maslow. Kinderen met autisme zijn overgevoelig voor zintuiglijke prikkels, waardoor het lastig is om te kunnen ontspannen en rust te ervaren.⁴⁷ Kinderen voelen zich daardoor helemaal niet veilig en zeker. Het is belangrijk voor kinderen met autisme om de prikkels van buiten zoveel mogelijk uit de weg te gaan. Het gaat om de prikkels die met zintuigen zijn te ervaren, zoals: zien, horen, voelen, ruiken en de smaak. Vooral de temperatuur in de klas, harde geluiden en felle lichten kunnen voor een overmaat aan prikkels zorgen. Wil een kind met autisme zich welbevinden in de klas, dan zal er vermindering van prikkels moeten zijn.

Open en toegankelijk

Een kind met autisme heeft van zichzelf niet de eigenschappen waarin het open en toegankelijk is naar de mensen om zich heen. Hoe kan een kind hier zich dan in welbevinden? Daar ligt een belangrijke taak voor de leerkracht: het kind wil graag geholpen worden om met mensen om te gaan.⁴⁸ Dat het kind met autisme niet goed met anderen om kan gaan, wil niet zeggen dat het kind dit niet wil. Een mens heeft behoefte aan contact met anderen, wat het welbevinden vergroot. In de piramide van Maslow is *sociaal contact* een basisbehoefte. Eerst moet een kind zich veilig voelen. Het is de taak van de leerkracht om een veilige sfeer in de klas te creëren. Een leerkracht kan een kind met autisme op weg helpen met het contact maken en contacten stimuleren. Hierdoor kan het kind zich geliefd voelen door anderen.

Positief zelfbeeld

Het zelfbeeld van een kind heeft te maken met verschillende aspecten die voortkomen uit *waardering en erkenning*, die we vinden in de piramide van Maslow. Een kind dat waardering en erkenning mist, kan een negatief zelfbeeld ontwikkelen. Dit kan faalangst tot gevolg hebben. Er zijn drie verschillende vormen van faalangst: de cognitieve, sociale en motorische faalangst.⁴⁹ Bij kinderen met autisme wordt de sociale faalangst vaakesignaleerd. Een kind met autisme mist vaak de waardering en erkenning van klasgenoten. Een leerkracht moet de waardering en erkenning geven aan het kind met autisme. Ook moet de leerkracht kinderen in de klas stimuleren om elkaar waardering en erkenning te geven. Dit kan door sociaalvaardigheidstraining te geven in de klas. Kinderen met autisme kunnen daar goed bij worden betrokken.

⁴⁶ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 97-100

⁴⁷ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 41-45

⁴⁸ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 86-90

⁴⁹ Wiltink, Drs. H. (2000) *Ik kan het! Ik kan het!* CPS Amersfoort. Pag. 9-12

Wanneer alle kenmerken van welbevinden te zien zijn bij een kind, kan het tot de top van de piramide van Maslow komen: *zelfontplooiing*.

3.1.2 – Onderwijs geven aan kinderen met autisme.

Het lesgeven aan kinderen met autisme wordt vaak als ‘lastig’ ervaren. Er zijn steeds meer kinderen met autisme in het reguliere basisonderwijs te vinden, onder andere door de leerlinggebonden financiering.⁵⁰ De vaardigheden van de leerkracht dienen aan te sluiten bij de behoeften van het kind met autisme. Er zijn behoeften van een kind met autisme, die een leerkracht moet weten en daar vervolgens naar moet handelen.⁵¹ Dit geldt voor elke leerkracht, ongeacht het reguliere basisonderwijs of het SBO.

Een leerkracht moet weten dat een leerling met autisme gewoon een kind is en niet een autist op zich. Dit moet los van elkaar worden gezien, want een kind met autisme voelt het aan wanneer het bestempeld wordt. De waarnemingen van de zintuigen van een kind met autisme zijn heel erg in de war, waardoor prikkels anders opgenomen worden. Dit kan heftige reacties veroorzaken. Een leerkracht moet onderscheid maken tussen iets ‘niet willen’ en ‘niet kunnen’. Kinderen met autisme hebben vaak de beste bedoelingen, maar het komt er niet altijd zo uit.

Kinderen met autisme denken concreet. Daar dient een leerkracht rekening mee te houden. Veel wordt letterlijk opgevat, ook figuurlijke uitspraken die niet letterlijk bedoeld zijn. Het kan zijn dat kinderen met autisme een beperkte woordenschat hebben en daarom veel tijd nodig hebben om opdrachten te plaatsen die de leerkracht geeft. Taal is vaak moeilijk voor een kind met autisme en daarom zijn ze vaak visueel ingesteld. Hier moet een leerkracht op inspelen door bijvoorbeeld pictogrammen te gebruiken.

Investeer en stimuleer de dingen die een kind wel kan en niet op wat het niet kan. Kinderen met autisme hebben vaak interesse in bepaalde zaken die daarvoor kunnen worden ingezet. Help sociale contacten op te bouwen en te onderhouden. Dit is moeilijk voor een kind met autisme, maar wel gewild. Woede-uitbarstingen en andere heftige emotionele reacties zijn lastig onder controle te houden. Als leerkracht is het belangrijk te weten waarom dit is veroorzaakt. Een leerkracht moet geduld hebben. Dit heeft een leerkracht nodig bij alle kinderen, maar voor kinderen met autisme geldt dit dubbelop.

Op een aantal gebieden in de ontwikkeling loopt een kind met autisme achter. Een leerkracht moet daarom observeren waar het kind behoefte aan heeft. Trek daarbij niet te snel conclusies, maar overleg eerst en wees telkens bereid om conclusies weer aan te passen. De leerkracht heeft zo’n enorme invloed op het kind. Het is belangrijk dat de leerkracht zich daar van bewust is. Dat geldt op een reguliere basisschool en op het SBO.

3.1.2 – Regulier of speciaal onderwijs?

Voor een leerling met autisme heeft veel dat met school te maken heeft invloed op het bestaan; het leerproces, de leerkracht, de medeleerlingen. De prikkels voor een kind met autisme zijn enorm. Andersom heeft het voor de school ook een enorme invloed, wanneer er een kind met autisme op school komt. De invloed reikt verder dan de klas waar de leerling zich bevindt. Het vraagt om een

⁵⁰ Odolphi, J. (2010) *Kennis leidt tot begrip, toename van leerlingen met autisme*. (P. Drs. Mol, Ed.) Passend onderwijs komt maar op! Pica: Huizen. Pag. 67-70

⁵¹ Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica. Pag. 5

totaalbenadering, waarin er een beleid moet worden opgesteld. Hierin wordt vastgesteld hoe kinderen met autisme worden opgevangen. Op een SBO is dat beleid vrijwel altijd aanwezig. Zij hebben meer te maken met autisme dan reguliere basisscholen tot nu toe. Er zijn nog een aantal duidelijke verschillen tussen een reguliere basisschool en een SBO school.

De leerkracht

De leerkracht is degene die het meeste invloed heeft op het kind in de klas, ook op het kind met autisme.⁵² Op een reguliere basisschool zijn niet alle leerkrachten in staat om kinderen met autisme op de juiste wijze onderwijs te geven. Dit kan onwil zijn van deze leerkrachten. 'Hier heb ik niet voor geleerd' wordt gezegd. Deze leerkrachten verwachten aangepast gedrag van het kind in plaats van henzelf. Dit vormt een groot probleem voor het kind. Sinds de Nederlandse regering 'Weer Samen Naar School' (WSNS) heeft opgezet, is er meer aandacht voor de speciaal behoeftige kinderen in het reguliere basisonderwijs. Het speciaal basisonderwijs (SBO) werd ontworpen, zodat kinderen tijdelijk of voor langere tijd naar een andere school kunnen. Kinderen met autisme gaan vaak naar een cluster 2 of naar cluster 4 school. Op een SBO kan een kind meestal goed begeleid worden in de ontwikkeling. Er is meer ervaring, leerkrachten zijn vaak beter opgeleid en er zijn veel kinderen met autisme.

Toch wil dit alles niet zeggen dat het speciaal basisonderwijs beter is voor een kind met autisme. Naar school gaan is voor kinderen in de eerste plaats vaak in contact komen met andere kinderen. Dat kan meestal beter op een reguliere basisschool. De kinderen wonen in de buurt en het kind heeft meer leeftijdsgenoten om zich heen.

Intelligentie

Het spanningsveld tussen de keuze van een reguliere basisschool of een SBO is groot. Wat is goed voor het kind, wat is goed voor de groep en wat voor de leerkracht? Het telt allemaal mee in de afwegingen die gemaakt moeten worden. Als een kind normaal in de maatschappij moet gaan functioneren, is het belangrijk dat een kind zich in een omgeving bevindt waar de diversiteit van mensen aanwezig is, zoals op een reguliere basisschool. Het is hierbij van belang te weten dat het wel belasting op kan leveren voor de leeftijdsgenoten.

Vaak wordt een kind dat externaliserend gedrag vertoont eerder verwezen naar een SBO, dan kinderen die internaliserend gedrag vertonen. Naar buitenkerend gedrag wordt eerder als 'lastig' ervaren. Daarnaast wordt intelligentie vaak gezien als een criterium voor regulier of speciaal basisonderwijs. Dit is echter een moeilijk te bepalen criterium, want het wordt gemeten op verschillende gebieden. De twee die het best te onderscheiden zijn, zijn de verbale intelligentie en de performale intelligentie. Deze twee worden samengevoegd en vormen dan en Totaal Intelligentie Quotiënt (TIQ). Bij autistische kinderen vormen de verschillen tussen het verbale en performale vaak een onevenwichtig profiel. Hierdoor zal de uitslag van een IQ niet de juiste intelligentiescore aangeven, wat wel als criterium wordt gebruikt voor de keuze van regulier of speciaal onderwijs.

Welbevinden op school

Het welbevinden van het kind speelt een rol bij de keuze van regulier of speciaal onderwijs. Het klimaat op school moet goed zijn. Daar moet veel aandacht aan worden besteed. Er moet gestreefd worden naar het voorkomen van pestgedrag, want de gevolgen hiervan zijn vaak levenslang merkbaar. Echter dit komt voor op alle soorten scholen, ongeacht regulier of speciaal basisonderwijs.

Van belang bij de keuze van onderwijs is de extra hulp die het kind met autisme nodig heeft. Een rugzakje kan mogelijkheden bieden. Een school moet de mogelijkheden die er zijn creëren, zodat het kind met autisme veel mogelijkheden tot extra hulp kan krijgen. Naast de criteria voor de keuze van

⁵² Delfos, M.F. (2008) *Autisme op school*. Den Haag: Quirijn praktijkboek. Pag. 28-68

onderwijs is het bieden van veiligheid voor een kind met autisme heel belangrijk. Een kind met autisme loopt vaak rond met angst. Op de verschillende vlakken die besproken zijn over autisme, is het onbegrepen worden voor een kind het moeilijkst. Een autismevriendelijke school is een school die veiligheid biedt. Wanneer een kind zich veilig voelt, heeft dit een positief gevolg voor het welbevinden. Wanneer een basisschool dat kan bieden aan het kind met autisme, kan het kind zich geen betere plek wensen om onderwijs te volgen.

Conclusie van de literatuurstudie

Passend Onderwijs voor kinderen met autisme. Zijn de reguliere basisscholen daar klaar voor of zijn deze kinderen beter op hun plek in het SBO? Kinderen met autisme verdienen een plek waar ze met veel plezier onderwijs kunnen genieten. Kan een reguliere basisschool dit passend maken? Het is belangrijk dat er naar elk uniek kind met autisme gekeken wordt. Naast de verschillende vormen van autisme die er zijn, zijn er binnen die vormen ook verschillen te duiden. Er zal op verschillende niveaus gekeken moeten worden waar het beste Passend Onderwijs gegeven kan worden. Is dit op een reguliere basisschool of binnen het SBO? Daarbij wordt uitgegaan van het welbevinden van het kind.

Het kind

Bij Passend Onderwijs staat het kind centraal. Het kind wil graag verder geholpen worden met zijn of haar zorgvraag. Daarbij is betrokkenheid nodig van alle mensen waar het kind direct of indirect mee te maken heeft. Binnen het SBO krijgen kinderen vaak meer individuele begeleiding, waardoor de betrokkenheid groter kan zijn. Kinderen met autisme hebben baat bij doelen op langere termijn. Zo kan er structureel hulp geboden worden. Structuur is essentieel voor kinderen met autisme. Dit kan op reguliere basisscholen en het SBO goed gegeven worden.

Het welbevinden wordt vergroot wanneer kinderen de basale levensbehoeften genieten. Deze zijn weer te geven in de *piramide van Maslow*. Naast de levensbehoeften zijn er meer belangrijke kenmerken waaruit het welbevinden van het kind blijkt: het kind is spontaan, energiek en straalt vitaliteit uit, is open en stelt zich toegankelijk op voor de omgeving en hij of zij heeft een positief zelfbeeld. Het welbevinden van een kind is belangrijk wil een kind tot goede prestaties komen op school. Professor Luc Stevens heeft dit onderzocht met het adaptief onderwijs. Relatie, competentie en autonomie staan centraal en moeten in evenwicht zijn. Voor een kind met autisme kan dit lastig zijn, maar het kind wil dit wel graag! Wanneer het kind het onderwijs als positief ervaart, zal dit een positieve invloed hebben op de schoolprestaties.

De leerkracht

Het tweede niveau is de leerkracht. De leerkracht vormt een essentiële basis voor de keuze van het reguliere basisonderwijs of het SBO. Wanneer een leerkracht het onderwijs met een kind met autisme niet ziet zitten, is de kans groot dat dit op een mislukking uitloopt.⁵³ De leerkracht kan veel betekenen voor het kind, maar wanneer het dit laat liggen, kan een kind zich erg ongelukkig voelen. Passend Onderwijs is door verschillende instanties bedacht. De basisschool heeft er vaak een beleid op. Uiteindelijk moet de leerkracht in de klas dit beleid vormgeven. Dat geldt ook voor kinderen met autisme. Ze krijgen les van de leerkracht, die zal de eerste stap moeten maken naar Passend Onderwijs voor hen. Wanneer een leerkracht in het reguliere basisonderwijs gemotiveerd is om Passend Onderwijs te geven aan kinderen met autisme, dan kan een kind heel goed op zijn plek zitten. Leerkrachten op het SBO kiezen bewust voor kinderen met leer- of gedragsproblemen. Zij hebben vaak meer ervaring met kinderen met autisme.

De basisschool

Het derde niveau is de basisschool zelf. De basisschool heeft een visie op de zorg van leerlingen. De Intern Begeleider (IB) en soms andere betrokkene vormen een belangrijke basis voor de uitdraging van de zorg binnen de school. Op wat voor manier deze zorg tot uiting komt, is belangrijk voor het kind met autisme. Wanneer een kind goed individueel begeleid kan worden, is dit een stuk Passend Onderwijs voor het kind. Er kunnen nog andere deskundigen aanwezig zijn binnen de basisschool.

⁵³ Delfos, M.F. (2008) *Autisme op school*. Den Haag: Quirijn praktijkboek..

Deze vormen allemaal een belangrijk netwerk voor Passend Onderwijs ten behoeve van het kind met autisme.

Netwerken

Het vierde niveau waar Passend Onderwijs gevormd kan worden voor kinderen met autisme is het inschakelen van netwerken. Dit kunnen externe deskundigen zijn. De belangrijkste deskundigen van een kind zijn de ouders.⁵⁴ Ouders bezitten door de ervaring die ze hebben met hun kind een handleiding voor het omgaan met hun zoon of dochter. Naast de ouders kan er bij het netwerk gedacht worden aan instanties die de school begeleiden. Wanneer een school nauw contact heeft met externe deskundigen is het beter in staat om het kind met autisme Passend Onderwijs te geven.

Tot slot

Passend Onderwijs heeft de doelstelling om beter onderwijs te geven aan elk kind. Er zijn veel zaken die bij kunnen dragen aan Passend Onderwijs. Het is belangrijk om het welbevinden van het kind op de eerste plaats te laten komen. Dat moet de hoogste prioriteit hebben van elke school die zich bezighoudt met het bewerkstelligen van Passend Onderwijs! Op een reguliere basisschool kan het welbevinden van het kind met autisme goed zijn, als er op alle niveaus voldaan wordt aan het maken van Passend Onderwijs. In het SBO zijn er veel genoemde punten binnen de vier niveaus vanzelfsprekender dan in het reguliere basisonderwijs. Wanneer er naar de feiten van de vier niveaus gekeken wordt, zou er geconcludeerd kunnen worden dat het speciaal basisonderwijs voor de meeste kinderen met autisme een betere plek is dan het reguliere basisonderwijs. Er blijft echter een groot spanningsveld zitten tussen de keuze van scholen, vanwege de hoge of normale intelligentie die kinderen met autisme vaak hebben. Ook kan het in contact komen met andere kinderen ter discussie gesteld worden.

⁵⁴ Vermeulen, P. (2002) *Voor alle duidelijkheid, leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs*. Berchem: EPO. Pag. 114-115

4. Praktijkonderzoek

4.1.1 – Inleiding

Naar aanleiding van het literatuuronderzoek waarin naar voren is gekomen wat Passend Onderwijs is en wat dit voor kinderen met autisme zou kunnen betekenen, heb ik een praktijkonderzoek verricht. In het theorieonderzoek is nog niet duidelijk geworden in welk basisonderwijs kinderen met autisme het beste op hun plek zitten. Om hier zicht op te krijgen, ga ik mij in het praktijkonderzoek richten op de volgende onderzoeksvraag:

- Wat is het verschil in het welbevinden van het kind met autisme op een reguliere basisschool in vergelijking met het SBO?

Om een goed antwoord te krijgen op deze vraag heb ik twee deelvragen opgesteld:

- Hoe is het welbevinden van het kind met autisme op een reguliere basisschool?
- Hoe is het welbevinden van het kind met autisme op een SBO?

4.1.2 – Onderzoeksdesign

Onderzoeksmethoden

Ik maak gebruik van twee onderzoeksmethoden. De eerste is een vragenlijst over het welbevinden van kinderen in de klas. De tweede methode is een interview met twee deskundigen. Een IB'er van het reguliere basisonderwijs en een leerkracht van het SBO.

Populatiebeschrijving van de onderzoeksgroep

Het onderzoek dat ik verricht bestaat uit twee delen. Het eerste deel is een vragenlijst welke ingevuld wordt door kinderen met autisme. De vragen gaan over het welbevinden op school. Deze vragenlijst wordt ingevuld door zeven kinderen met autisme op de reguliere basisschool en zeven kinderen met autisme in het SBO. Deze kinderen zijn gediagnosticeerd voor Asperger, PDD-NOS of MCDD. De volgende scholen doen mee aan het onderzoek:

- Prins Mauritschool in Barneveld.
- Prins Willem Alexanderschool in Barneveld.
- Koningin Julianaschool Barneveld.
- SBO De Vogelhorst in Barneveld.

De leerlingen zitten in groep 4 tot en met 8 en ze zitten op verschillende scholen in verschillende klassen. Het zijn allemaal christelijke basisscholen in Barneveld. De reguliere basisscholen vallen onder dezelfde stichting. Hier is voor gekozen omdat er op deze scholen geen grote verschillen zijn in de sfeer op school, die invloed kan hebben op het welbevinden van de kinderen.

Vanaf groep 4 is een kind in staat om een vragenlijst over het welbevinden in te vullen. Ik heb er voor gekozen om de drie vormen van autisme; Asperger, PDD-NOS en MCDD bij elkaar te nemen als één groep. Hiervoor is gekozen, omdat het niet haalbaar is deze groepen te splitsen, aangezien er te weinig kinderen met de verschillende vormen van autisme te vinden zijn in het reguliere basisonderwijs.

Volgens recente onderzoeken zijn er minstens 60 op de 10.000 kinderen met autisme. In Nederland gaat het dan om ongeveer 25.000 kinderen in de leeftijd tot en met 20 jaar die een vorm van autisme hebben.⁵⁵ Van deze kinderen hebben de meeste kinderen een vorm van PDD-NOS of Asperger. Het tweede gedeelte van het onderzoek bestaat uit het afnemen van een interview. Er worden twee interviews afgenomen met deskundigen die te maken hebben met kinderen met autisme. Het gaat om een IB'er uit het reguliere basisonderwijs en een leerkracht van het SBO.

Betrouwbaarheid van het onderzoek

Om de betrouwbaarheid van dit onderzoek te waarborgen, let ik op de volgende punten:⁵⁶

- Bij het opstellen van de vragenlijst neem ik meerdere vragen op die hetzelfde meten. Ik formuleer de zin dan anders, maar het antwoord zou hetzelfde moeten zijn;
- Ik test de scorelijst door een groep van de basisschool de scorelijst te laten maken. Dit zijn kinderen van groep 4. Zo kan ik zien of de vragen begrepen worden;
- De vragenlijst wordt besproken met leerkrachten van de basisschool en met mijn afstudeerbegeleidster.

Validiteit van het onderzoek

Om de validiteit van het onderzoek te waarborgen, heb ik rekening gehouden met de volgende punten:⁵⁷

- Bij de vragen, die ik stel voor de vragenlijst, houd ik rekening met alle aspecten die te maken hebben met het welbevinden van kinderen. De aspecten zijn genoemd in het literatuuronderzoek;
- De vragenlijst wordt besproken met leerkrachten van de basisschool en met mijn afstudeerbegeleidster;
- De validiteit van het onderzoek wordt vergroot doordat ik naar aanleiding van het onderzoek twee interviews met IB'ers houd. Zo verzamel ik op verschillende onderzoeksmethoden informatie om antwoord te geven op mijn onderzoeksvraag;
- De uitkomst van het praktijkonderzoek wordt vergeleken met de conclusie van de literatuurstudie.

Analyseplan

Dit onderzoek is een patronenonderzoek. Een patronenonderzoek wil zeggen dat ik op zoek ga naar de patronen in het welbevinden van kinderen op de reguliere basisschool en in het SBO. Vervolgens vergelijk ik de patronen met elkaar. Bij een patronenonderzoek zijn er ongeveer 5 tot 15 participanten. In mijn onderzoek doen er 14 kinderen met autisme mee. Een patronenonderzoek is kwalitatief. Een kwalitatief onderzoek wordt verricht door middel van een interview of observatie. Een vragenlijst laten invullen, is een vorm van een gesloten observatie.

Met de vragenlijsten ga ik op zoek naar de gegevens over het welbevinden van kinderen met autisme op de reguliere basisschool en in het SBO. Ik maak per vraag een schematische tabel van de uitslag van de vragenlijst. De kinderen hebben steeds vier verschillende antwoordmogelijkheden. Aan de hand van de punten die ik aan de antwoorden verbind, kan ik zien hoe hoog het welbevinden is op school. De punten kan ik per vraag en per school vergelijken. De mogelijkheid van vier antwoorden

⁵⁵ Schoemaker, C., Ruiter, C. de, Berg, M. van den, Graaf, R. de & Have, M. ten (2004) *Aantal kinderen met autismespectrum stoornissen in Nederland*. Trimbos instituut, december 2004. Geraadpleegd op 1 december 2010. URL: <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/aandoeningen/30990-baan-of-uitkering-toekomstperspectief-voor-mensen-met-ass.html>

⁵⁶ Kallenberg, T., Korster, B., Onstenk, J., Scheepers, W. (2007) *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Thiememeulenhoff Utrecht/Zutphen. Pag. 204

⁵⁷ Kallenberg, T., Korster, B., Onstenk, J., Scheepers, W. (2007) *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Thiememeulenhoff Utrecht/Zutphen. Pag. 205-206

kies ik, omdat de kinderen dan niet gemiddeld kunnen kiezen. Dit zou een nietszeggend beeld op kunnen leveren.

In de twee interviews stel ik de uitslag van de vragenlijst centraal. Het zullen semi-gestructureerde interviews worden. Door de twee interviews te koppelen aan de uitkomst van de vragenlijsten, vergroot ik de validiteit van mijn onderzoek.

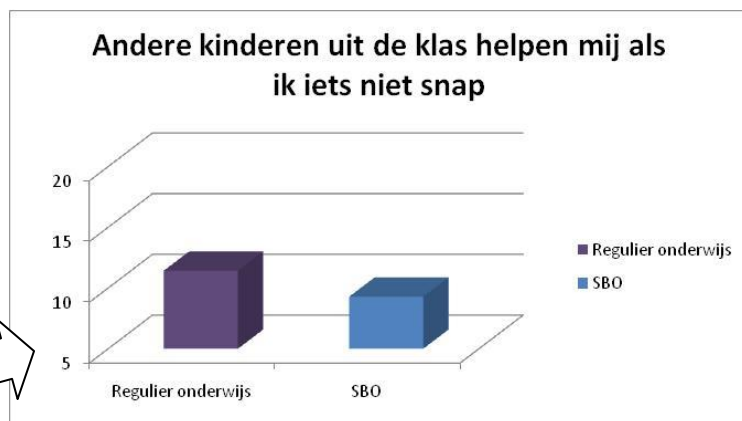
4.2.1 – De vragenlijst

De vragen, die gesteld zijn bij de vragenlijst, zijn voortgekomen uit het theoretisch onderzoek waarin vastgesteld is hoe het welbevinden van kinderen positief is. De gehele vragenlijst is te vinden in bijlage 1.⁵⁸ Op elke vraag kan een kind vier antwoorden geven: *nee nooit*, *soms*, *vaak*, *ja altijd* weergegeven in tabel 7.

O nee nooit	O soms	O vaak	O ja altijd
-------------	--------	--------	-------------

Tabel 7. Antwoordmogelijkheden bij de vragen.

De vragen zijn positief gesteld. Wanneer een kind het antwoord *nee nooit* geeft, is het welbevinden bij de betreffende vraag laag. Elk antwoord is verbonden aan punten, zodat ik bij elke vraag kan zien hoe hoog het welbevinden scoort. Het antwoorden *nee nooit* heeft een waarde van 5 punten, het antwoord *soms* heeft een waarde van 10 punten, het antwoord *vaak* heeft een waarde van 15 punten en het antwoord *ja altijd* heeft een waarde van 20 punten. De vragenlijst heeft 15 vragen die punten kunnen opleveren. Wanneer een kind de vragenlijst volledig heeft ingevuld heeft een kind een minimale score van 75 punten en een maximale score van 300 punten. Dit is weergegeven in tabel 8 en in figuur 2.

Figuur 2: Punten kunnen variëren van 5 tot 20 punten per vraag.

O nee nooit	= 5 punten
O soms	= 10 punten
O vaak	= 15 punten
O ja altijd	= 20 punten

Tabel 8: Te behalen punten per vraag.

Bij de pijl in figuur 2 is de schaal van 5 tot 20 punten te zien. Bij deze vraag haalt het regulier basisonderwijs iets meer dan 10 punten. Dit betekent dat de kinderen gemiddeld het antwoord *soms* hebben gegeven. De vraag: *Andere kinderen uit mijn klas helpen mij als ik iets niet snap*, daarvan zeggen de kinderen uit mijn onderzoek in het reguliere basisonderwijs, dat dit *soms* gebeurt. In het SBO haalt deze vraag 8 punten. Dat betekent dat de kinderen uit mijn onderzoek van het SBO vinden dat ze bijna niet geholpen worden door anderen kinderen uit de klas.

⁵⁸ Bijlage 1: De vragenlijst, te vinden op pagina 57

Op deze manier analyseer ik elke vraag. Uiteindelijk volgt er een totale uitslag van alle vragen, waarin de punten bij elkaar zijn opgeteld.

4.2.2 – Analyse van de algemene vragen

De vragenlijst is ingevuld door 14 kinderen. Zeven kinderen zitten op een reguliere basisschool en zeven kinderen zitten op een SBO school. De kinderen hebben de vragenlijst zelf ingevuld. Er is niet van te voren vastgesteld of de lijst door jongens of meisjes is ingevuld.

De eerste vier vragen zijn algemene vragen waar geen punten konden worden behaald. Deze vragen worden per vraag geanalyseerd. Ze zijn niet van invloed op de score van het welbevinden, maar dragen wel bij aan de validiteit van het onderzoek.

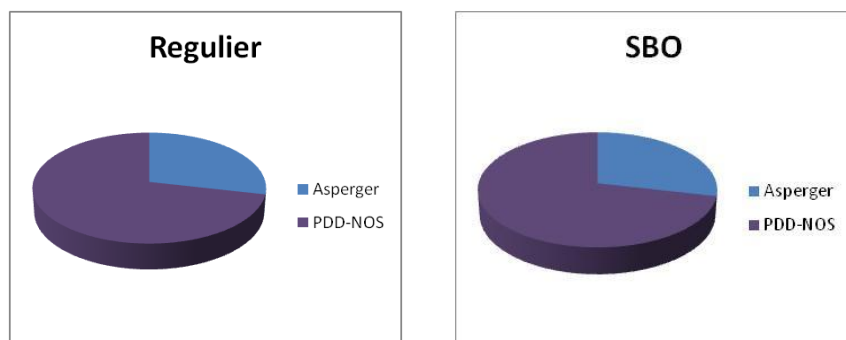
Vraag 1: Ik ben een jongen / meisje

Ik ben een		
	Regulier	SBO
Jongen	7	7
Meisje	0	0

Tabel 9: Verhouding jongens/meisjes bij de vragenlijst

In tabel 9 is de verhouding te zien van het aantal jongens en meisjes dat de vragenlijst heeft ingevuld. Opvallend is dat er bij de reguliere basisscholen en bij het SBO alleen maar jongens de vragenlijst hebben ingevuld. Dit heb ik niet van tevoren vastgesteld. De reguliere basisscholen hebben alleen jongens met een vorm van autisme. In het SBO zijn het ook vooral jongens met een vorm van autisme. Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat er meer jongens met autisme zijn dan meisjes, dus dat deze vragenlijsten alleen door jongens zijn ingevuld is niet vreemd. De validiteit van het onderzoek blijft, omdat de verhouding tussen het regulier basisonderwijs en SBO hetzelfde is.

Vraag 2: Ik heb Asperger PDD-NOS MCDD

Figuur 3: Verhouding PDD-NOS, Asperger, MCDD

Van tevoren is niet vastgesteld hoeveel kinderen met PDD-NOS, Asperger of MCDD zouden meedoen aan het onderzoek. De onderzoeksscholen van het reguliere basisonderwijs hadden geen kinderen met MCDD. Daarom is deze vorm van autisme in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Om de validiteit van het onderzoek te vergroten, is de verhouding van Asperger en PDD-NOS bij beide soorten onderwijs gelijk, zoals te zien is in figuur 2. De exacte aantallen zijn te vinden in bijlage 2.⁵⁹

⁵⁹ Bijlage 2: Exacte aantallen kinderen met PDD-NOS en Asperger van dit onderzoek te vinden op pagina 59

Vraag 3: Hoe oud ben je?.....

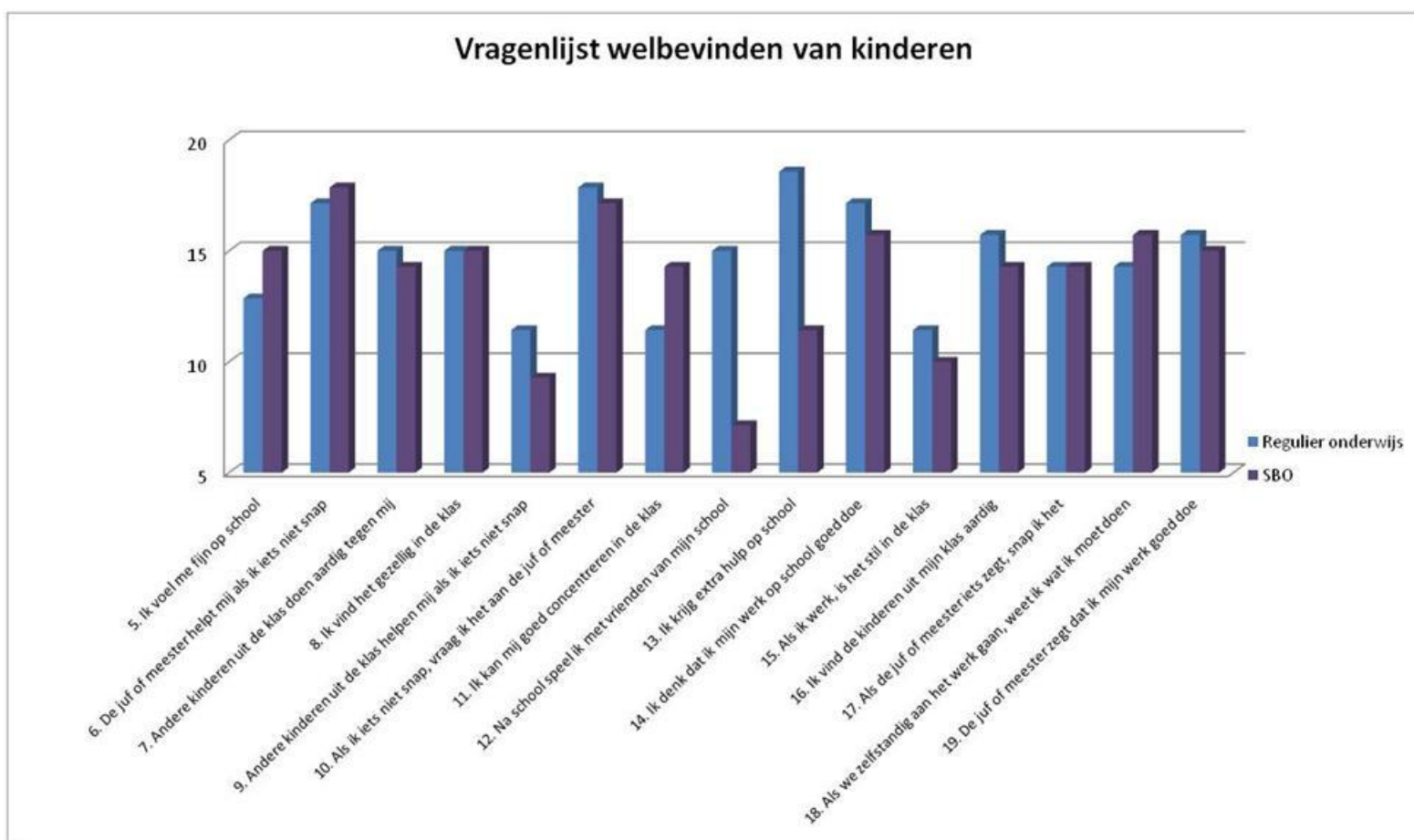
De kinderen zitten in groep 4 tot en met groep 8. De exacte verhouding is terug te vinden in bijlage 3.⁶⁰

Vraag 4: Op welke school zit je?

De kinderen komen van verschillende scholen in het reguliere basisonderwijs en het SBO. Er zijn zeven kinderen van een reguliere basisschool en zeven kinderen van het SBO, die meegedaan hebben aan het onderzoek.

4.2.3 – Analyse van de vragen over het welbevinden

Op structurele wijze analyseer ik vragen van de vragenlijst. In figuur 4 bevindt zich een diagram van de uitslag van de vragenlijst. Deze is af te lezen, zoals aangegeven is in paragraaf 4.2.1. Een uitvergroete versie bevindt zich in bijlage 4.⁶¹

Figuur 4: Uitslag van de vragenlijst.

⁶⁰ Bijlage 3: Exacte leeftijd van de participanten van het onderzoek, te vinden op pagina 60

⁶¹ Bijlage 4: Uitslag van de vragenlijst, te vinden op pagina 61

Ik heb ervoor gekozen om een aantal vragen samen te voegen bij de beschrijving en conclusie van de vragenlijst. De samengevoegde vragen gaan over hetzelfde onderwerp. De vragen beschrijf ik door telkens de volgende vier stappen te nemen:

- De vraag of vragen van de vragenlijst;
- De uitslag van de vragenlijst;
- De visie van de deskundigen;
- De conclusie.

De vragen van de vragenlijst en de uitslag beschrijf ik naar aanleiding van figuur 4. Elke afzonderlijke vraag is terug te vinden in een figuur, te vinden in bijlage 5.⁶² Een aantal vragen zijn bij deze beschrijving buiten beschouwing gelaten, omdat ze een gelijke uitslag geven. De vragen zijn terug te vinden in bijlage 5.

Om de validiteit van het onderzoek te vergroten, heb ik twee interviews gehouden met deskundigen van het reguliere basisonderwijs en het SBO. Het gaat om een IB'er van het reguliere basisonderwijs en een leerkracht van het SBO, die ook ervaring heeft in het reguliere basisonderwijs. De aanvulling die zij geven, beschrijf ik onder het kopje: *de visie van de deskundigen*. De volledige interviews zijn te vinden in bijlage 7.⁶³ Samen met de uitslag van de vragenlijst beschrijf ik de conclusie. Bij de conclusie betrek ik ook de bevindingen van het literatuuronderzoek.

De vragen van de vragenlijst

- *Vraag 6: De juf of meester helpt mij als ik iets niet snap;*
- *Vraag 10: Als ik iets niet snap, vraag ik het aan de juf of meester;*
- *Vraag 17: Als de juf of meester iets zegt, snap ik het;*
- *Vraag 19: De juf of meester zegt dat ik mijn werk goed doe.*

De uitslag van de vragenlijst

In figuur 4 is te zien dat op de bovenstaande vragen gelijk of bijna gelijk is geantwoord door de kinderen met autisme van het reguliere basisonderwijs en het SBO. Uit het literatuuronderzoek blijkt dat de leerkracht een fundamentele waarde heeft in het welbevinden van kinderen. Wanneer een leerkracht het onderwijs aan een kind met autisme niet ziet zitten, heeft dit direct invloed op het welbevinden van het kind. De uitslag van de vragen over de leerkracht vertelt ons dat er geen verschil zou zijn in leerkrachten van het reguliere basisonderwijs en het SBO in de benadering naar kinderen met autisme.

De visie van de deskundigen

IB'er regulier basisonderwijs:

'Het mag duidelijk zijn dat leerkrachten een directe invloed hebben op het welbevinden van het kind. Een leerkracht moet naar mijn inzien vooral heel gestructureerd zijn. Wanneer een leerkracht dat al voor een deel in zich heeft, dan merk ik dat zo'n leerkracht veel beter om kan gaan met een kind met autisme. Bij ons op school zijn de leerkrachten heel vaardig in het omgaan met kinderen met autisme. Ik denk dat het inderdaad kan kloppen dat dit in het regulier basisonderwijs en het SBO gelijk is. Er zal in het regulier basisonderwijs wel steeds gekeken moeten worden of een leerkracht het aan kan en het onderwijs aandurft met een kind met autisme. Wanneer er goede ondersteuning wordt gegeven aan de leerkracht en per kind gekeken wordt naar de situatie, kan een leerkracht op een reguliere basisschool goed omgaan met een kind met autisme. Soms zal het ook niet kunnen,

⁶² Bijlage 5: Afzonderlijke uitslag per vraag in een staafdiagram, te vinden op pagina 62

⁶³ Bijlage 7: Interviews met de deskundigen, te vinden op pagina 68

want een leerkracht is niet altijd vaardig genoeg en dan zal het SBO een betere plek zijn voor het kind.'

Leerkracht van het speciaal basisonderwijs:

'Ik geloof zeker dat er goede leerkrachten in het reguliere basisonderwijs zitten. Ik heb zelf ook vijf jaar in het reguliere basisonderwijs gewerkt en die leerkrachten zijn er gewoon. Ik denk dat er wel een verschil te zien is in de scholing van de leerkrachten. Leerkrachten in het reguliere basisonderwijs zullen meer op hun gevoel met het kind omgaan en leerkrachten in het SBO zullen dit meer vanuit de theorie en hun gevoel doen. Er is een extra onderbouwing. Verder denk ik ook dat het voor een deel in de leerkracht zelf moeten zitten. Bijvoorbeeld structuur, wat kinderen met autisme ontzettend hard nodig hebben. Wanneer een leerkracht dat bezit, kan het op beide scholen goed gaan.'

De conclusie

De leerkracht heeft een grote invloed op het welbevinden, zo bleek uit het literatuuronderzoek. De uitslag van de vragenlijst en de interviews met deskundigen bevestigen dit. Als de keuze van het reguliere basisonderwijs of het SBO gemaakt moet worden, bekeken vanuit de leerkracht, dan kan er voor beide soorten onderwijs gekozen worden. In het SBO zijn de leerkrachten meer geschoold en hebben de leerkrachten meer ervaring met kinderen met autisme. Leerkrachten in het reguliere basisonderwijs hebben dan ook goede ondersteuning nodig. Ze hebben vaak veel meer kinderen in de klas waar ze ook hun aandacht op moeten richten. Wanneer een leerkracht van het regulier basisonderwijs het onderwijs niet ziet zitten met een kind met autisme, is het beter dat het kind naar het SBO gaat.

De vragen van de vragenlijst

- *Vraag 5: Ik voel me fijn op school;*
- *Vraag 8: Ik vind het gezellig in de klas.*

De uitslag van de vragenlijst

Als ik naar figuur 4 kijk, zie ik dat er op de vraag '*Ik vind het gezellig in de klas*' een exact gelijk antwoord is gegeven. Deze vraag is een algemene vraag wat betreft het welbevinden en kan zich richten op veel aspecten, waardoor het niet goed te zeggen is waarom kinderen het gezellig vinden in de klas. Als ik me richt op de vraag '*Ik voel me fijn op school*' zie ik dat het SBO hier een hogere score heeft wat betreft het welbevinden. Wanneer een kind zegt dat het zich fijn voelt, gaat het over de kern van het welbevinden. De uitslag van dit onderzoek zegt dat een kind op het SBO zich fijner voelt dan een kind in het reguliere basisonderwijs.

De visie van de deskundigen

IB'er regulier basisonderwijs:

'Ik denk dat het vooral te maken heeft met het individuele kind. Deze vraag heeft betrekking op alle onderdelen van het welbevinden. Ik denk dat elk individueel kind met autisme de schoolgang anders ervaart. Dat het op school fijner wordt gevonden op een SBO of op een reguliere school, zal ook per kind verschillen.'

Leerkracht van het speciaal basisonderwijs:

'De tendens bij ons op school is dat de kinderen, zodra ze hier komen zich veiliger voelen dan op hun vorige reguliere school. Dat is te verklaren, want de kinderen die hier komen, kunnen niet meer blijven op de reguliere basisschool. Ook van ouders horen we vaak dat ze hun kind in positieve zin, niet meer terugkennen. Het is een heel ander kind geworden. Zodra de kinderen zich weer wat veiliger voelen en het welbevinden weer groter is, gaat hun ontwikkeling ook weer verder. Ik denk

dat het per kind met autisme verschillend is waar ze het beste op hun plek zitten, maar de kinderen die hier komen zitten hier wel beter op hun plek.'

De conclusie

Kinderen kunnen het zowel in het reguliere basisonderwijs als in het SBO fijn en gezellig hebben op school. De reden waarom ze het fijn op school hebben, is wel verschillend. In dit onderzoek vinden kinderen op het SBO de school fijner dan de reguliere basisschool waar ze eerder op zaten. Dit komt, omdat ze in het reguliere basisonderwijs vastgelopen zijn. De kinderen met autisme die in het reguliere basisonderwijs zitten, voelen zich soms minder fijn. De verklaring hiervan kan zijn dat ze merken anders te zijn dan andere kinderen. Verder spelen de andere factoren van het welbevinden ook een rol. Ook hier zal per kind bekeken moeten worden wat het beste is.

De vragen van de vragenlijst

- *Vraag 7: Andere kinderen uit de klas doen aardig tegen mij;*
- *Vraag 9: Andere kinderen uit de klas helpen mij als ik iets niet snap;*
- *Vraag 16: Ik vind de kinderen uit mijn klas aardig.*

De uitslag van de vragenlijst

Deze vragen gaan over de andere kinderen in de klas. De uitslag in figuur 4 geeft aan dat de kinderen in het reguliere basisonderwijs de andere kinderen uit hun klas gemiddeld *vaak* aardig vinden. Bij het SBO is dat iets minder. Daar vinden de kinderen met autisme de andere kinderen gemiddeld *soms* aardig. De vraag '*Andere kinderen uit de klas doen aardig tegen mij*' is anders geformuleerd maar betekent hetzelfde, deze vraag geeft ook dezelfde uitslag. De kinderen in het reguliere basisonderwijs geven hier een iets hogere score aan dan de kinderen in het SBO. De vraag '*Andere kinderen uit de klas helpen mij als ik iets niet snap*' geeft een veel hogere score in het reguliere basisonderwijs. Uit de vragenlijst zou er geconcludeerd kunnen worden dat contact met andere kinderen op een reguliere basisschool makkelijker is.

De visie van de deskundigen

IB'er regulier basisonderwijs:

'Kinderen met autisme maken moeilijk contact, dus is het logisch dat het contact met kinderen zonder autisme makkelijker is. Wij merken ook dat kinderen daar makkelijker mee omgaan. In het SBO zullen veel meer kinderen in de klas zijn met autisme, dus wordt het contact onderling lastiger.'

Leerkracht van het speciaal basisonderwijs:

'Ik denk dat dit niet per definitie zo is, maar dat het per kind verschillend is. Het is voor een deel wel te verklaren dat de kinderen op deze school na schooltijd moeilijk contact kunnen houden met kinderen van de klas. Kinderen met autisme kunnen hier soms heel goed contact maken met kinderen die ook autisme hebben en soms juist niet.'

De conclusie

Deze vragen rondom het contact met andere kinderen zijn essentieel voor het beeld van het welbevinden van het kind. Zoals uit de literatuurstudie is gebleken, maken kinderen met autisme moeilijk sociale contacten, terwijl dit wel heel belangrijk is voor het welbevinden.

Er zijn verschillende aspecten die te maken hebben met het contact met andere kinderen die invloed kunnen hebben op het welbevinden. Kinderen met autisme maken moeilijk contact. Op een reguliere basisschool hebben de kinderen met autisme meer kinderen om zich heen zonder autisme. Wanneer andere kinderen het kind met autisme geaccepteerd hebben, verloopt het contact vaak goed. Hierbij is wel de stimulans nodig van de leerkracht. In het SBO is het contact alleen al minder doordat na schooltijd weinig of geen contact is met andere kinderen van school. Er is geen duidelijke verklaring

te geven of kinderen met autisme beter om kunnen gaan met kinderen die ook autisme hebben of juist met kinderen die geen autisme hebben. Er zijn kinderen die elkaar opzoeken, maar er zijn ook kinderen die niet om kunnen gaan met elkaar.

De vragen van de vragenlijst

- *Vraag 11: Ik kan mij goed concentreren in de klas;*
- *Vraag 15: Als ik werk, is het stil in de klas.*

De uitslag van de vragenlijst

De uitslag van de vragenlijst vertelt ons dat kinderen met autisme ervaren dat het nooit stil is in de klas. Het SBO en het reguliere basisonderwijs geven hier de score *soms* aan. Bij de vraag *Ik kan mij goed concentreren in de klas* scoort het SBO veel hoger dan het reguliere basisonderwijs. We zouden daarmee kunnen concluderen dat er in het SBO minder prikkels zijn voor kinderen met autisme, waardoor de concentratie hoger is.

De visie van de deskundigen:

IB'er regulier basisonderwijs:

'Ik denk dat het veel lastiger is voor kinderen om zich te kunnen concentreren op een reguliere basisschool. De groep is veel groter in het reguliere basisonderwijs. We proberen de prikkels wel zoveel mogelijk weg te halen, maar er zijn ook nog 29 andere kinderen in de klas die aandacht vragen. Ik denk dat er meer rust gecreëerd kan worden op een SBO.'

Leerkracht van het speciaal basisonderwijs:

'Er zijn bij ons kleinere klassen en daarom denk ik dat het veel rustiger werkt voor de kinderen. Ik denk dat kinderen in het reguliere basisonderwijs veel meer drukte ervaren. Verder is het natuurlijk wel goed om te zeggen dat kinderen met autisme alles veel intenser ervaren, dus zullen ze het bijna nooit stil vinden in de klas. Elk klein piepje kan voor hen al als storend ervaren worden.'

De conclusie

Kinderen met autisme zijn erg gevoelig voor prikkels uit de omgeving. Het is daarom belangrijk om weinig prikkels in de klas te hebben. Een klas in het SBO bestaat gemiddeld uit veel minder kinderen dan een klas uit het reguliere basisonderwijs. Hierdoor is het aannemelijk dat het in een klas op het SBO over het algemeen rustiger is. Er zijn minder kinderen die kunnen storen. In beide soorten onderwijs wordt gebruik gemaakt van prikkelverminderaars, zoals koptelefoons en schotten.

De vragen van de vragenlijst

- *Vraag 12: Na school speel ik met vrienden van mijn school.*

De uitslag van de vragenlijst

Deze vraag geeft een enorm verschil tussen het reguliere basisonderwijs en het SBO. Kinderen op het reguliere basisonderwijs geven aan dat ze *vaak* spelen met kinderen uit de klas na schooltijd. Kinderen op het SBO echter geven aan *nooit* of *soms* met kinderen uit de klas te spelen na schooltijd. Dit is een groot verschil tussen het reguliere basisonderwijs en het SBO.

De visie van de deskundigen:

IB'er regulier basisonderwijs:

'Dit is de belangrijkste reden waarom wij kinderen hier op school willen houden. Dit zie ik als een groot probleem van het SBO. Kinderen hebben opeens veel minder vriendjes om te spelen, vooral buiten school. Er is wel hulp en begrip nodig van andere ouders op de reguliere basisschool. Ouders

van de andere kinderen moeten wel willen dat het kind met autisme met hun eigen kind speelt. Op onze school gaat dat heel goed, maar ik kan me voorstellen dat dit op andere reguliere basisscholen een probleem vormt.'

Leerkracht van het speciaal basisonderwijs:

'Ja, dat is de grootste belemmering op deze school. Veel kinderen hier op school missen het contact met andere kinderen na schooltijd echt en daar kunnen wij weinig aan doen. We zijn een streekschool en de kinderen komen uit verschillende plaatsen. Dit is een voordeel voor een kind dat op een reguliere basisschool gehouden kan worden.'

De conclusie

Over deze vraag kan een duidelijke conclusie getrokken worden. Kinderen op het SBO kunnen niet tot weinig spelen met kinderen buiten schooltijd. Het grote voordeel van kinderen houden op de reguliere basisschool is dat het kind in de eigen omgeving kan blijven. Dit heeft een groot positief effect op het welbevinden en is daarom erg belangrijk om als factor mee te wegen wanneer er gekozen wordt voor een reguliere basisschool of het SBO.

De vragen van de vragenlijst

- *Vraag 13: Ik krijg extra hulp op school.*

De uitslag van de vragenlijst

Deze vraag geeft een opvallende uitslag. Kinderen op het SBO zouden minder extra hulp krijgen dan kinderen in het reguliere basisonderwijs, tenminste dat ervaren zij zo.

De visie van de deskundigen:

IB'er regulier basisonderwijs:

'Kinderen op een SBO krijgen allemaal, constant veel hulp, waardoor ze het niet ervaren als extra hulp. Iedereen krijgt het, ze worden niet extra uit de klas gehaald. In het reguliere basisonderwijs merken kinderen wel dat ze meer hulp krijgen en uit de klas worden gehaald. Deze vraag geeft dus eigenlijk een vertekend beeld in het onderzoek, want kinderen gaan juist naar het SBO, omdat ze daar meer hulp kunnen krijgen.'

Leerkracht van het speciaal basisonderwijs:

'Wij streven ernaar om de kinderen zo min mogelijk uit de klas te halen. Dat hebben ze op de reguliere basisschool al meer dan genoeg gehad. Zelf een logopedist komt bij ons in de klas. De kinderen zullen het niet ervaren als extra hulp, maar dat krijgen ze natuurlijk wel! Wanneer kinderen een rugzakje (lgf.) hebben, krijgen ze wel extra begeleiding en RT.'

De conclusie

Deze vraag is zo geïnterpreteerd door de kinderen dat het een vertekend beeld geeft voor dit onderzoek. Daarom wordt deze vraag genuanceerd bij de conclusie. Kinderen in het SBO krijgen over het algemeen meer aandacht en begeleiding dan op de reguliere basisschool. Er zijn veel minder kinderen op een leerkracht en er zijn meer specialisten binnen de school aanwezig. Wanneer Passend Onderwijs een feit wil worden op de reguliere basisscholen, dan zullen er in de reguliere basisscholen standaard meer deskundigen aanwezig moeten zijn.

Conclusie van het praktijkonderzoek

De uitslagen van het praktijkonderzoek zijn geanalyseerd. De vragen van de vragenlijst vormen een gemiddelde score op het welbevinden. Dit is weergegeven in figuur 5 en uitvergroot terug te vinden in bijlage 6.⁶⁴

In figuur 5 is te zien dat het regulier basisonderwijs een hogere score op het welbevinden heeft dan het SBO. Betekent dit dat het welbevinden voor kinderen met autisme hoger is op een reguliere basisschool? Daarvoor kijk ik naar de verschillende factoren waar dit onderzoek op gebaseerd is.

De scores en de interviews

De kinderen met autisme in het reguliere basisonderwijs halen samen 220 punten met de vragenlijst. Dat betekent dat ze gemiddeld 14,7 punten halen per vraag, wat bijna gelijk staat aan het antwoord *vaak*. De kinderen van het SBO halen samen 200 punten wat gemiddeld 13,3 punten per vraag is. Dit ligt tussen het antwoord *soms* en *vaak* in.

Vraag 13 van de vragenlijst over het krijgen van extra hulp op school, moet genuanceerd worden. Kinderen van het SBO hebben deze vraag anders geïnterpreteerd, aangezien zij niet ervaren dat ze extra hulp krijgen, maar dat krijgen ze wel degelijk. Wanneer ik deze vraag niet

meetel dan komen de kinderen van het reguliere basisonderwijs uit op 202 punten en het SBO komt dan uit op 190 punten. Het verschil wordt hiermee kleiner.

Wanneer ik de conclusie uit de scores van de vragenlijst trek, zie ik dat het reguliere basisonderwijs een hogere score haalt bij het welbevinden. De conclusie kan ik echter pas trekken als ik de visie van de deskundigen erbij betrek. Ik geef voor het reguliere basisonderwijs en het SBO de voor- en nadelen weer die naar voren zijn gekomen in dit praktijkonderzoek. Deze voor- en nadelen hebben betrekking op het welbevinden van het kind met autisme. Met deze voor- en nadelen geef ik antwoord op de onderzoeksvraag van het praktijkonderzoek:

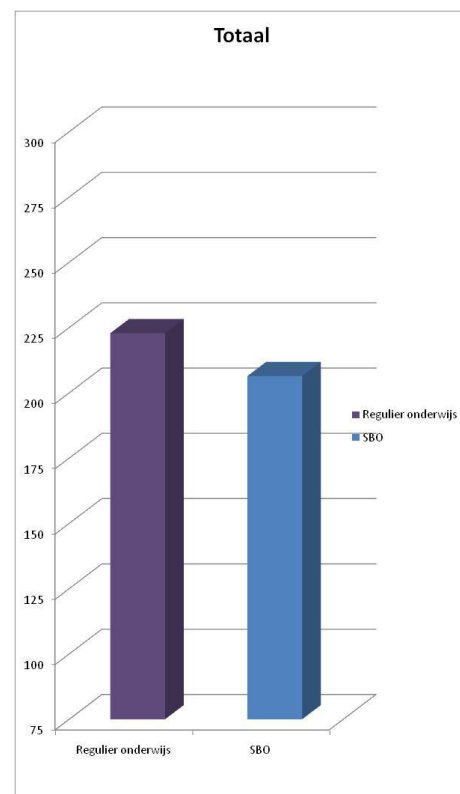
Is er verschil in het welbevinden van het kind met autisme op een reguliere basisschool in vergelijking met het SBO?

Het welbevinden in het reguliere basisonderwijs

Deelvraag: Hoe is het welbevinden van het kind met autisme op een reguliere basisschool?

Contact met andere kinderen

Kinderen met autisme op de reguliere basisschool gaan naar school in de eigen woonomgeving. Dit betekent dat ze meer contact hebben met kinderen uit de klas na schooltijd. Kinderen voelen dit als een positief effect op het welbevinden. Er zijn kinderen met autisme die beter om kunnen gaan met

Figuur 5: Totale score van het welbevinden

⁶⁴ Bijlage 6: Totale score van het welbevinden te vinden op pagina 67.

kinderen zonder autisme of een andere stoornis. Zij zullen beter op kunnen schieten met de kinderen van een reguliere basisschool.

In de klas

De prikkels in de klas zijn in het reguliere basisonderwijs groter dan in het SBO. Dit komt met name omdat de klassen veel groter zijn en er maar één leerkracht is per klas. De prikkelverminderaars worden wel in beide onderwijssoorten gebruikt. Kinderen met autisme op de reguliere basisschool krijgen veel extra hulp, maar wel buiten de klas. Hierdoor kunnen ze het gevoel krijgen dat ze anders zijn dan andere kinderen wat een negatief effect op het welbevinden kan hebben.

De leerkracht

Wanneer de keuze van het reguliere basisonderwijs of het SBO gemaakt moet worden, bekeken vanuit de leerkracht, kan er voor beide soorten onderwijs gekozen worden. Leerkrachten in het reguliere basisonderwijs hebben goede ondersteuning nodig. Ze hebben vaak veel meer kinderen in de klas waar ze ook hun aandacht op moeten richten. Wanneer een leerkracht van het regulier basisonderwijs het onderwijs niet ziet zitten met een kind met autisme, is het beter dat het kind naar het SBO gaat.

Het welbevinden in het SBO

Hoe is het welbevinden van het kind met autisme op een SBO?

Contact met andere kinderen

Kinderen op het SBO kunnen niet tot weinig spelen met kinderen buiten schooltijd. Dit heeft een negatief effect op het welbevinden, want kinderen missen het wanneer ze geen vriendjes hebben in de buurt van school. Het contact op school met andere kinderen met autisme kan een positief en negatief effect hebben op het welbevinden. Sommige kinderen kunnen beter opschieten met andere kinderen die een stoornis als autisme hebben. Zij zullen zich beter voelen op het SBO. Er zijn ook kinderen die beter op kunnen schieten met kinderen die geen autisme hebben. Zij zullen zich fijner voelen op een reguliere basisschool.

In de klas

Een klas in het SBO bestaat gemiddeld uit veel minder kinderen dan een klas uit het reguliere basisonderwijs. Een klas in het SBO is over het algemeen rustiger. Er zijn minder kinderen die kunnen storen. Kinderen in het SBO krijgen over het algemeen meer aandacht en begeleiding dan op de reguliere basisschool. Er zijn veel minder kinderen op een leerkracht en er zijn meer specialisten binnen de school aanwezig.

De leerkracht

Wanneer de keuze van het reguliere basisonderwijs of het SBO gemaakt moet worden, bekeken vanuit de leerkracht, kan er voor beide soorten onderwijs gekozen worden. In het SBO zijn de leerkrachten wel wat meer geschoold en hebben de leerkrachten meer ervaring met kinderen met autisme. Leerkrachten in het SBO kiezen vaak bewust voor het lesgeven aan kinderen met speciale onderwijsbehoeften.

Tot slot

Uit dit praktijkonderzoek blijkt geen eenduidig antwoord voor de keuze van regulier basisonderwijs en het SBO voor kinderen met autisme. Passend Onderwijs kan op beide scholen gegeven worden aan het kind met autisme. De uitslag van de vragenlijst gaf een klein verschil in welbevinden weer in het voordeel van het reguliere basisonderwijs. Wanneer de deskundigen hun visie hierop geven, zijn

er voor beide soorten onderwijs voor- en nadelen te benoemen die van invloed zijn op het welbevinden van het kind met autisme.

Wanneer de mogelijkheden binnen de reguliere basisschool aanwezig zijn om een kind met autisme goed te begeleiden, dan komt een positief welbevinden daar tot uiting. Het grootste voordeel van het reguliere basisonderwijs is dat er Passend Onderwijs kan worden gegeven in de eigen woonomgeving. Het kind kan contact hebben met andere kinderen buiten schooltijd. Dit moet echter niet het zwaarst wegen bij de afweging voor het soort onderwijs. Wanneer een kind vastloopt op de reguliere basisschool kan het beter zijn om het kind uit de eigen omgeving te halen en het onderwijs te volgen in het SBO, zodat het weer tot ontwikkeling kan komen. Een kind voelt dit dan vaak als een bevrijding.

Passend Onderwijs wil voor elk kind een passende plek in onderwijsland. De afweging voor de keuze van de onderwijssoort zal voor elk uniek kind afzonderlijk gemaakt moeten worden.

Conclusie van dit onderzoek

Naar aanleiding van het literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek geef ik antwoord op de onderzoeksvraag van dit afstudeeronderzoek:

Is er verschil in het welbevinden van leerlingen met autisme (ASS) op een reguliere basisschool in vergelijking met het SBO, met het oog op Passend Onderwijs?

Om hier een goed antwoord op te kunnen geven, kijk ik naar de vier niveaus die ook centraal staan bij de conclusie van het literatuuronderzoek.

Het kind

Bij Passend Onderwijs staat het kind centraal. Het kind wil graag verder geholpen worden met zijn of haar zorgvraag. Daarbij is betrokkenheid nodig van alle mensen waar het kind direct of indirect mee te maken heeft. In het SBO krijgen kinderen vaak meer individuele begeleiding, waardoor de betrokkenheid groter kan zijn. Kinderen met autisme hebben baat bij doelen op langere termijn. Zo kan er structureel hulp geboden worden. Structuur is essentieel voor kinderen met autisme. Dit kan op reguliere basisscholen en het SBO goed gegeven worden.

Het kind wil graag contact hebben met anderen kinderen. In het reguliere basisonderwijs is het makkelijker om met andere kinderen om te gaan buiten schooltijd. Dit is van invloed op het welbevinden. Sommige kinderen met autisme kunnen goed omgaan met andere kinderen met autisme, anderen kunnen beter omgaan met kinderen zonder een vorm van autisme. Dit zal moeten worden meegenomen in de keuze voor regulier of speciaal basisonderwijs.

Het welbevinden wordt vergroot wanneer kinderen de basale levensbehoeften genieten. Naast de levensbehoeften zijn er meer belangrijke kenmerken waaruit het welbevinden van het kind blijkt: het kind is spontaan, energiek en straalt vitaliteit uit, is open en stelt zich toegankelijk op voor de omgeving en hij of zij heeft een positief zelfbeeld. Wanneer het kind deze punten laat zien, zit het lekker in zijn vel. Wanneer het kind dit niet laat zien, kan het vastgelopen zijn in het onderwijs dat het volgt. Er zal gekeken moeten worden naar een manier waarop het kind weer tot ontwikkeling kan komen. Wanneer een kind in het reguliere basisonderwijs is vastgelopen en er zijn geen mogelijkheden meer op de school, dan past het kind beter op een SBO.

De leerkracht

Het tweede niveau is de leerkracht. De leerkracht vormt een essentiële basis voor de keuze van het reguliere basisonderwijs of het SBO. Wanneer een leerkracht het onderwijs met een kind met autisme niet ziet zitten, is de kans groot dat dit op een mislukking uitloopt. De leerkracht kan veel betekenen voor het kind. Wanneer een leerkracht in het reguliere basisonderwijs gemotiveerd is om Passend Onderwijs te geven aan kinderen met autisme, dan kan een kind heel goed op zijn plek zitten. Leerkrachten op het SBO kiezen bewust voor kinderen met leer- of gedragsproblemen. Zij hebben vaak meer ervaring met kinderen met autisme. Leerkrachten op het SBO zijn vaak beter geschoold, terwijl leerkrachten in het reguliere basisonderwijs vaak meer op gevoel reageren op het kind met autisme. Leerkrachten in het reguliere basisonderwijs hebben goede ondersteuning nodig, omdat zij vaak veel grotere klassen hebben. Op het SBO wordt deze steun altijd gegeven. Zowel de leerkrachten in het reguliere basisonderwijs als in het SBO kunnen een passend onderwijsaanbod aanbieden aan kinderen met autisme.

De basisschool

Het derde niveau is de basisschool zelf. De basisschool heeft een visie op de zorg voor leerlingen.

De Intern Begeleider (IB) en soms andere betrokkenen vormen een belangrijke basis voor de uitdraging van de zorg binnen de school. Op wat voor manier deze zorg tot uiting komt, is belangrijk voor het kind met autisme. Zowel in het reguliere basisonderwijs als in het SBO is er extra zorg voor kinderen. Zo maken beide onderwijssoorten gebruik van prikkelverminderaars en krijgen de kinderen extra hulp. De klassen in het SBO zijn veel kleiner, waardoor er meer aandacht in de klas gegeven kan worden aan de kinderen. In het reguliere basisonderwijs worden kinderen vaker uit de klas gehaald voor extra zorg. Dit kan een kind als negatief ervaren, omdat het dan 'anders' is dan andere kinderen, maar dat hoeft niet. Wanneer een kind goed begeleid kan worden, is dit een stuk Passend Onderwijs voor het kind.

Netwerken

Het vierde niveau waar Passend Onderwijs gevormd kan worden voor kinderen met autisme, is het inschakelen van netwerken. Dit kunnen externe deskundigen zijn. De belangrijkste deskundigen van een kind zijn de ouders. Ouders bezitten door de ervaring die ze hebben met hun kind een handleiding voor het omgaan met hun zoon of dochter. Naast de ouders kan er bij het netwerk gedacht worden aan instanties die de school begeleiden. Wanneer een school nauw contact heeft met externe deskundigen is het beter in staat om het kind met autisme Passend Onderwijs te geven.

In het SBO zijn meer specialisten aanwezig in de school zelf en komen ze zelfs in de klas. In het reguliere basisonderwijs zijn de specialisten vaak niet altijd aanwezig en zijn het vaak externen. Afhankelijk van de complexiteit van de vorm van autisme die een kind heeft, moet de afweging gemaakt worden of het kind voldoende heeft aan de externe specialisten in het reguliere basisonderwijs of dat het meer nodig heeft. Dan is het beter om de keuze voor het SBO te maken. Wanneer Passend Onderwijs meer op de reguliere basisschool plaats wil maken, dan zullen er meer interne specialisten op de reguliere basisscholen moeten komen.

Tot slot

Passend Onderwijs heeft de doelstelling om beter onderwijs te geven aan elk kind. Er zijn veel zaken die bij kunnen dragen aan Passend Onderwijs. Het is belangrijk om het welbevinden van het kind op de eerste plaats te laten komen. Dat moet de hoogste prioriteit hebben van elke school die zich bezighoudt met het bewerkstelligen van Passend Onderwijs! Er is verschil tussen het reguliere basisonderwijs en het SBO. Op een reguliere basisschool kan het welbevinden van het kind met autisme goed zijn, als er op alle niveaus voldaan wordt aan het maken van Passend Onderwijs. In het SBO zijn er veel genoemde punten binnen de vier niveaus vanzelfsprekender dan in het reguliere basisonderwijs.

Wanneer een reguliere basisschool op alle vier niveaus tegemoet kan komen aan het kind met autisme is het goed om het kind op de reguliere basisschool onderwijs te laten volgen. Het kind volgt dan onderwijs in zijn eigen woonomgeving waardoor het vriendjes in de buurt houdt. Als een kind vastloopt op de reguliere basisschool, doordat er op een niveau niet kan worden voldaan aan de behoefte van het kind, dan moet het SBO in beeld komen. Wanneer een kind vastloopt, zal het welbevinden van het kind lager worden en de ontwikkeling zal stagneren. Het is dan beter voor het kind om naar speciaal basisonderwijs te gaan.

Passend Onderwijs wil voor iedereen een passende plek om onderwijs te kunnen genieten. De conclusie van dit onderzoek wijst uit dat het reguliere basisonderwijs dit voor een deel van de kinderen met autisme kan aanbieden. De anderen kinderen zullen zich beter voelen in het SBO. Wanneer we uitgaan van het welbevinden van het kind zal het SBO niet kunnen verdwijnen uit Nederland.

Discussie en aanbeveling

De conclusie van dit onderzoek is uitgebreid beschreven. Er blijven echter nog een paar kritische vragen over Passend Onderwijs en kinderen met autisme.

Discussie

De overheid heeft verschillende redenen om Passend Onderwijs in Nederland te willen invoeren. In de eerste plaats moet het kind voorop staan. Velen zeggen dat Passend Onderwijs ook een financiële kwestie is. Er is te weinig geld om het SBO te blijven financieren. Aan de andere kant wordt er ook bezuinigd op de leerling gebonden financiering (lgf), die juist bedoeld is voor de leerlingen met extra zorg op de reguliere basisscholen. Hoe de overheid Passend Onderwijs wil gaan invoeren met de voorgenomen bezuinigingen is na vele jaren nog steeds niet duidelijk.

Wanneer we de aandacht op het kind richten, waar Passend Onderwijs om begonnen is, dan is er ook een discussie. Wat is er beter voor het kind met autisme? Is dat het reguliere basisonderwijs of het SBO? In verschillende landen is er geen SBO en daar werkt dat goed. Waarom kan dit in Nederland niet? Er zijn deskundigen die zeggen dat dit te maken heeft met de Nederlandse samenleving waarin in hokjes en vakjes gedacht wordt. Er wordt zelfs gezegd dat het SBO discriminatie is voor kinderen die een zorgvraag hebben. In het SBO denken ze daar heel anders over. Zij vinden juist dat er veel kinderen zijn, die zich op het SBO weer veilig voelen en weer tot ontwikkeling kunnen komen.

Aanbeveling

In dit onderzoek gaat het om het welbevinden van het kind met autisme. Ik vind dat dit het belangrijkste uitgangspunt moet zijn van Passend Onderwijs. Dit kan zowel in het reguliere basisonderwijs als in het SBO. Voor sommige kinderen met autisme kan het SBO niet verdwijnen. Kinderen die helemaal zijn vastgelopen in het reguliere basisonderwijs verdienen speciaal basisonderwijs. Hier kunnen ze zich veilig voelen, zodat ze weer tot ontwikkeling kunnen komen.

Het reguliere basisonderwijs moet over voldoende middelen beschikken om kinderen met autisme Passend Onderwijs te kunnen bieden. Het reguliere basisonderwijs vindt plaats in de eigen omgeving. Dit is erg belangrijk voor het kind en heeft invloed op het welbevinden. De financiële ondersteuning vanuit de overheid is daarbij van groot belang.

Er moet naar elk uniek kind met autisme gekeken worden en het kind moet samen met de betrokkenen een school kiezen waarin het onderwijs voor hem of haar het meest passend gemaakt kan worden!

Bronnen

Literatuur:

- Baard, Monique en Elst, Desiree van der (2005) *Ongewild lastig*. Pica 2005.
- Ballard, Keith (1999) *Inclusive education, International Voice on Disability and Justice*. Times by Graphicraft Limited. Hong Kong.
- Bolsenbroek, A. E. (2006) *Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving*. Amersfoort: CPS.
- Delfos, M.F. (2008) *Autisme op school*. Den Haag: Quirijn praktijkboek.
- Kallenberg, T. Korster, B. Onstenk, J Scheepsma, W. (2007) *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Thiememeulenhoff Utrecht/Zutphen.
- Keesenberg, H. (2010) *Buut Passend onderwijs, kom maar op!* (P. Drs. Mol, Ed.) Huizen: Uitgeverij Pica.
- Koot, S. (2010) *Met alleen extra handen ben je er niet*. (P. Drs. Mol, Ed.) Buut, Passend Onderwijs, Kom maar op! Huizen: Pica.
- Lieshout, T. v. (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Meuwissen, O. (2010) *Betrokkenheid van ouders is essentieel*. (P. Drs. Mol, Ed.) Buut, Passend onderwijs, Kom maar op! Huizen: Pica.
- Notbohm, E. (2006) *10 dingen die je zou moeten weten over kinderen met autisme*. Huizen: Uitgeverij Pica.
- Odolphi, J. (2010) *Kennis leidt tot begrip, toename van leerlingen met autisme*. (P. Drs. Mol, Ed.) Passend onderwijs kom maar op! Pica: Huizen.
- Pameijer, M. (1997) *Handelingsgerichte diagnostiek*. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Schaafsma, M. (2010) *De kracht van het doen*. (P. Drs. Mol, Ed.) Buut, Passend Onderwijs, kom maar op! Huizen: Pica.
- Vermeulen, P. (2002) *Voor alle duidelijkheid, leerlingen met autisme in het gewoon onderwijs*. Berchem: EPO.
- Wiltink, Drs. H. (2000) *Ik kan het! Ik kan het!* CPS Amersfoort.

Notities/rapporten/brieven:

- Meijer, C. (2004). *WSNS welbeschouwd*.
- Staatssecretaris OCW Dijkema, S. (2009, november). *Heroverweging passend onderwijs*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Krantenartikelen en tijdschriften:

- Janson, D. (2010) *Passend onderwijs past nog niet*. Pulse primair onderwijs.
- Trouw, 21 maart 2010
- Nederlands Dagblad, 16 februari 2011

Websites:

- http://nl.wikipedia.org/wiki/Piramide_van_Maslow
- <http://www.50tien-oudersenrugzak.nl/oudersenrugzak/>

- <http://www.balansdigitaal.nl/media/9793/16-19-MCDD-BM9-2008%20%5B1892%5D.PDF>
- <http://www.encyclo.nl/begrip>
- <http://www.ervaringsgerichtonderwijs.nl/downloads/concept/Welbevindenetenbetrokkenheid.pdf>
- <http://www.internetconsultatie.nl/passendonderwijs>
- <http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/thema/leren/krachtig-leren-adaptief-onderwijs>
- <http://www.passendonderwijs.nl>
- Schoemaker, C., Ruiter, C. de, Berg, M. van den, Graaf, R. de & Have, M. ten (2004) *Aantal kinderen met autismespectrum stoornissen in Nederland*. Trimbos instituut, december 2004. Geraadpleegd op 1 december 2010.
URL: <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/aandoeningen/30990-baan-of-uitkering-toekomstperspectief-voor-mensen-met-ass.html>

Bijlagen

Inhoudsopgave van de bijlagen

Bijlage 1 – Vragenlijst.....	59
Bijlage 2 – Exacte aantallen kinderen met PDD-NOS en Asperger van dit onderzoek	61
Bijlage 3 – Exacte leeftijd van de participanten van het onderzoek	62
Bijlage 4 – Uitslag van de vragenlijst.....	63
Bijlage 5 – Afzonderlijke uitslag per vraag in een staafdiagram	64
Bijlage 6 – Totale score van de vragenlijst weergegeven in een staafdiagram	69
Bijlage 7 – Interviews met de deskundigen	70

Bijlage 1 – Vragenlijst

Scorelijst welbevinden van kinderen met autisme.

Fijn dat je deze lijst wilt invullen. Deze vragen gaan over hoe leuk jij het vindt op school.

Zet een rondje om het goede antwoord:

1. Ik ben een jongen / meisje
2. Ik heb **Asperger** **PDD-NOS** **MCDD**
3. Hoe oud ben je?.....
4. Op welke school zit je?.....
5. Ik voel mij fijn op school.
O nee nooit **O soms** **O vaak** **O ja altijd**
6. De juf of meester helpt mij als ik iets niet snap.
O nee nooit **O soms** **O vaak** **O ja altijd**
7. Andere kinderen uit de klas doen aardig tegen mij.
O nee nooit **O soms** **O vaak** **O ja altijd**
8. Ik vind het gezellig in de klas.
O nee nooit **O soms** **O vaak** **O ja altijd**
9. Andere kinderen uit de klas helpen mij als ik iets niet snap.
O nee nooit **O soms** **O vaak** **O ja altijd**
10. Als ik iets niet snap, vraag ik het aan de juf of meester.
O nee nooit **O soms** **O vaak** **O ja altijd**
11. Ik kan mij goed concentreren in de klas.
O nee nooit **O soms** **O vaak** **O ja altijd**

12. Na school speel ik met vrienden van mijn school.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

13. Ik krijg extra hulp op school.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

14. Ik denk dat ik mijn werk op school goed doe.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

15. Als ik werk, is het stil in de klas.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

16. Ik vind de kinderen uit mijn klas aardig.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

17. Als de juf of meester iets zegt, snap ik het.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

18. Als we zelfstandig aan het werk gaan, weet ik wat ik moet doen.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

19. De juf of meester zegt dat ik mijn werk goed doe.

O nee nooit

O soms

O vaak

O ja altijd

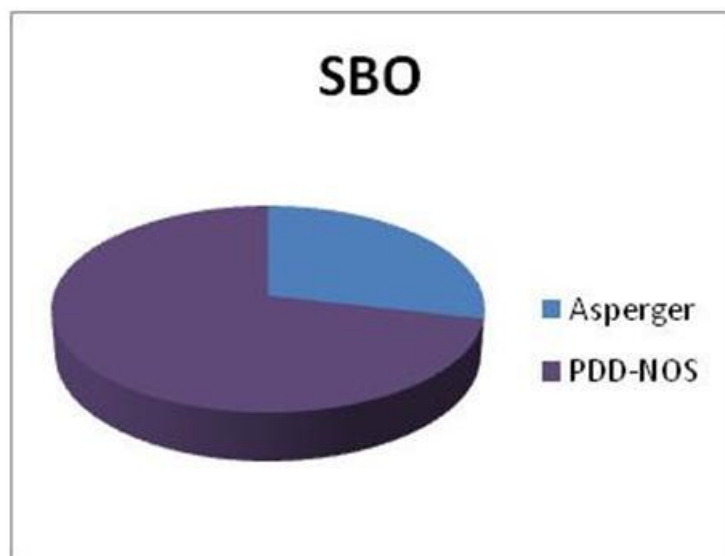
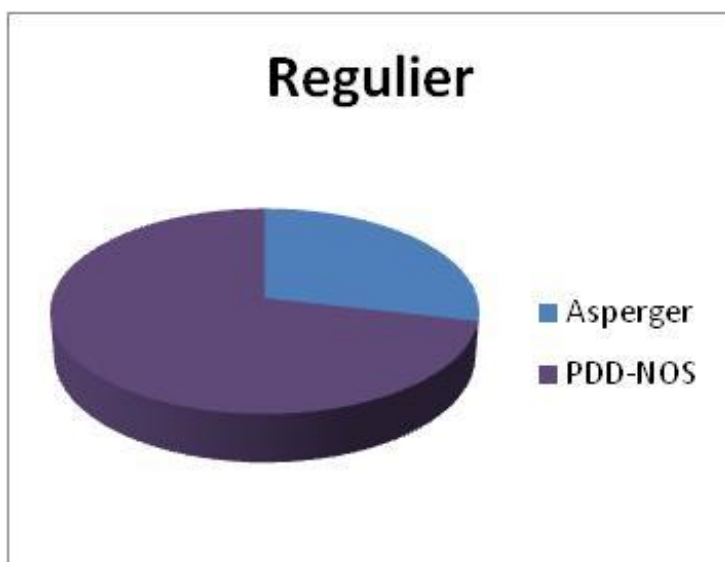
Bedankt voor het invullen!!!

Je bent klaar.

Bijlage 2 – Exacte aantallen kinderen met PDD-NOS en Asperger van dit onderzoek.

Ik heb		
	Regulier	SBO
Asperger	2	2
PDD-NOS	5	5
MCDD	0	0

Bijlage 3 – Exacte leeftijd van de participanten van het onderzoek.

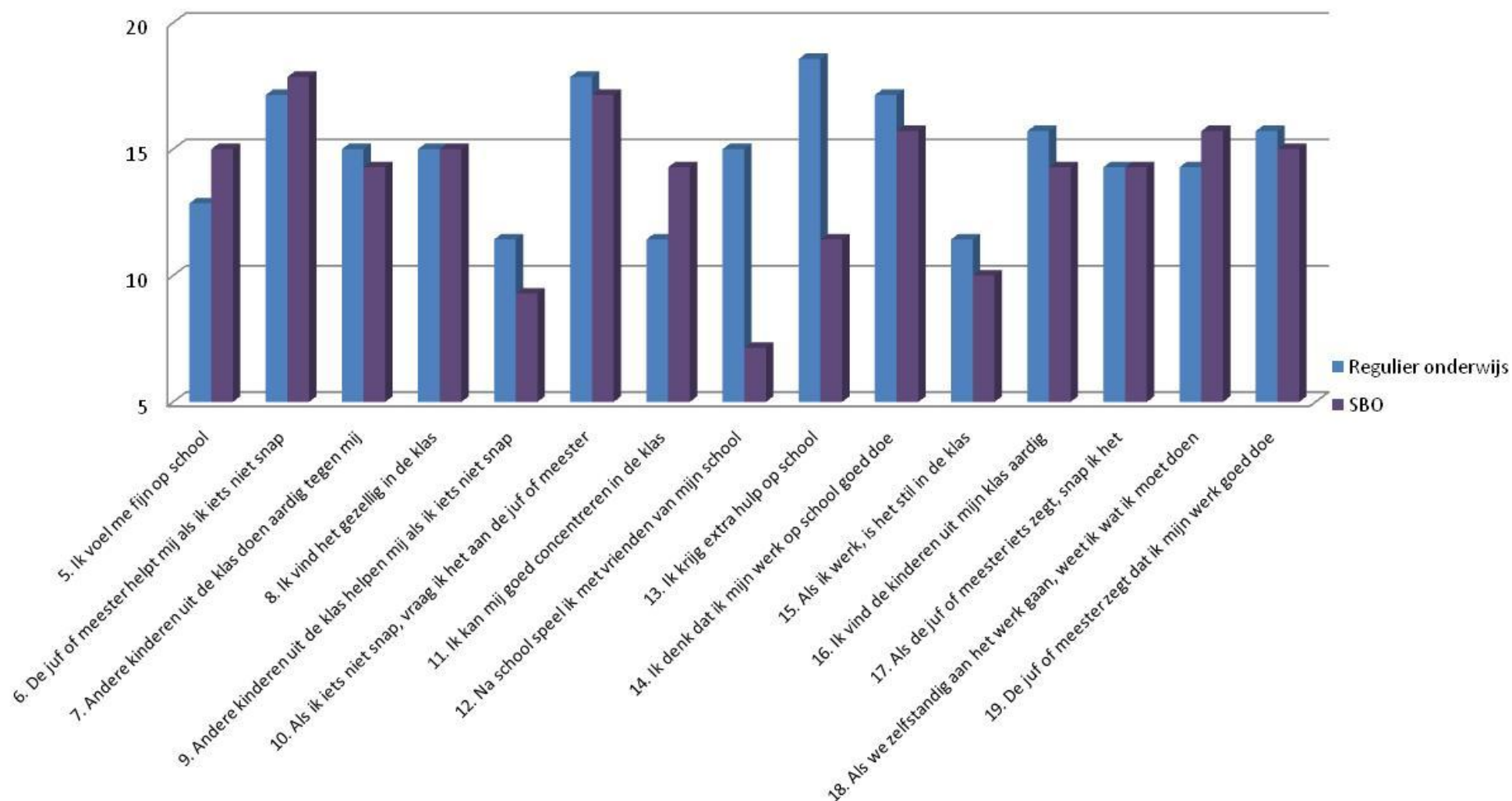
Gemiddelde leeftijd		
	Regulier	SBO
	9,1	9,3

Leeftijd		
	Regulier	
10		1
12		2
9		3
8		4
9		5
8		6
8		7
9,14	Gemiddelde leeftijd regulier	
	SBO	
8		8
11		9
8		10
10		11
9		12
10		13
9		14
9,29	Gemiddelde leeftijd SBO	

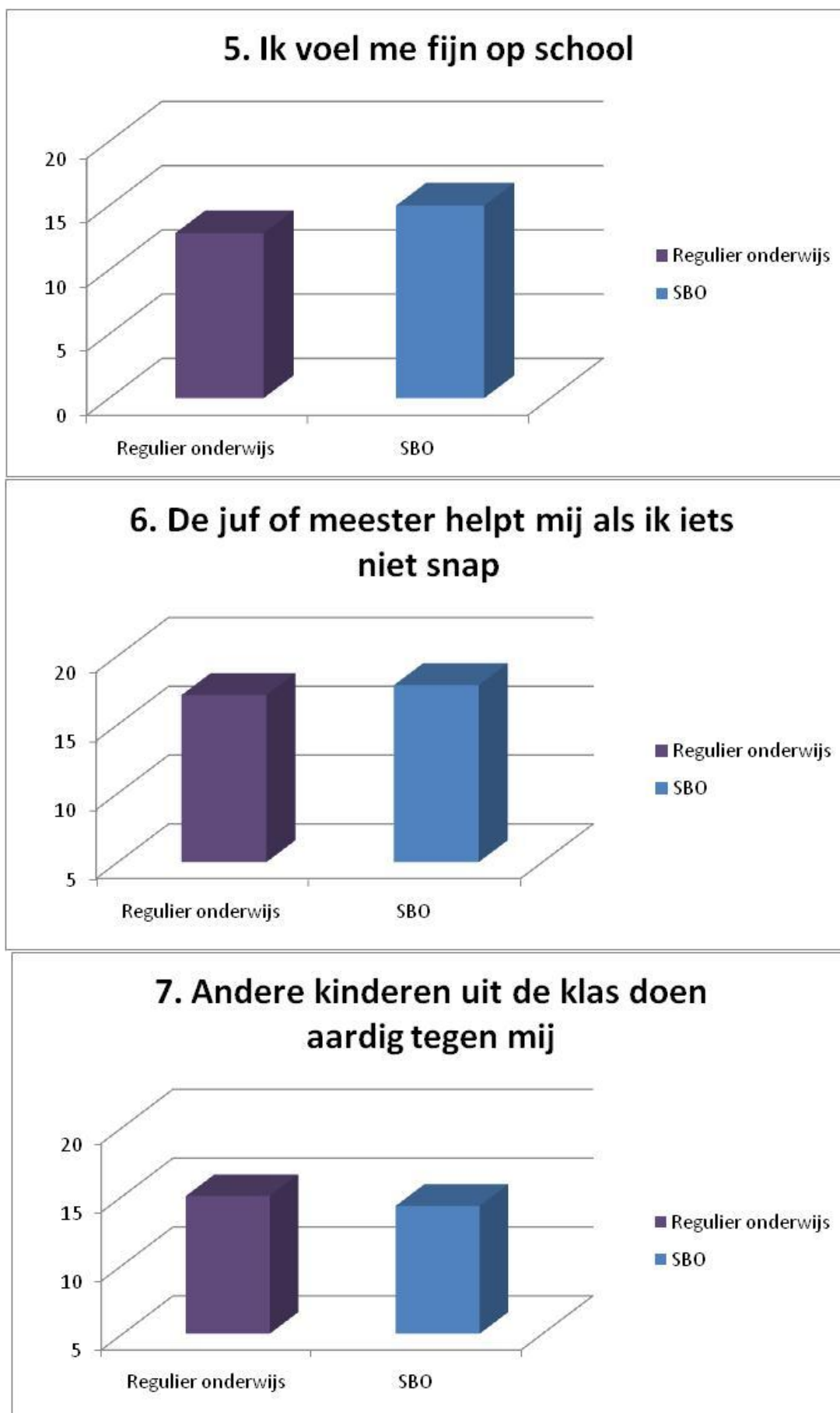

Bijlage 4 – Uitslag van de vragenlijst.

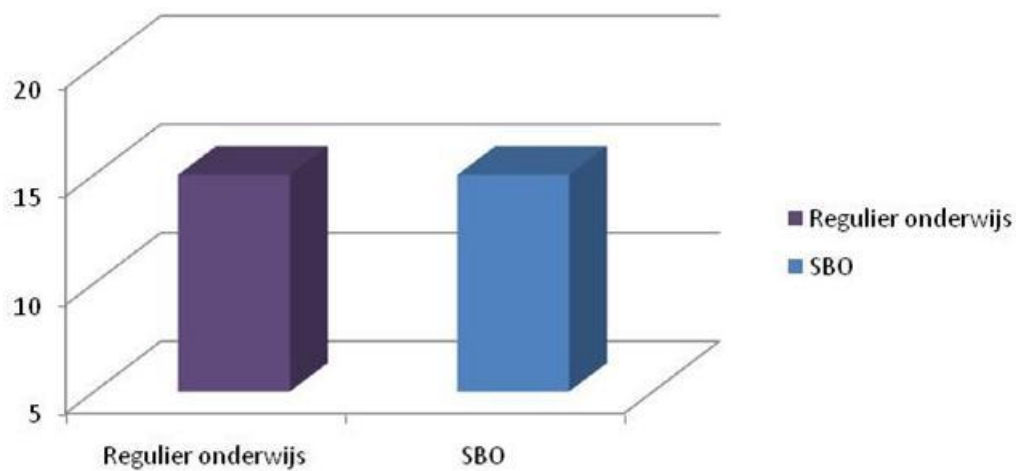
Vragenlijst welbevinden van kinderen

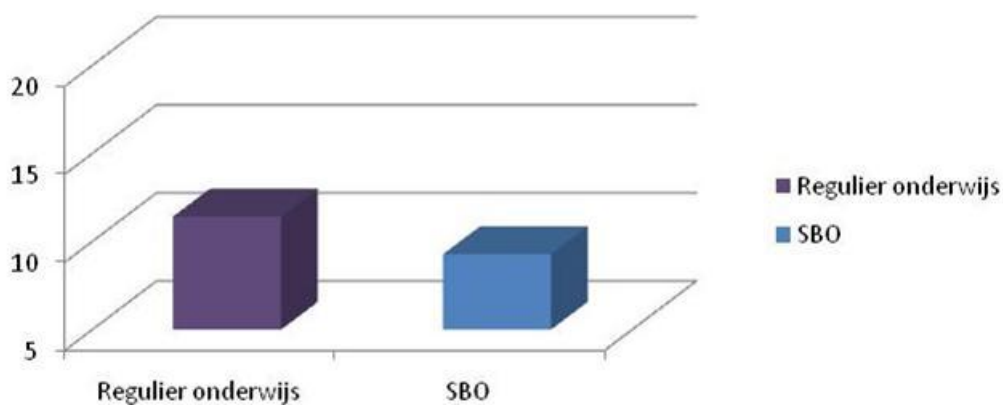
Bijlage 5 – Afzonderlijke uitslag per vraag in een staafdiagram.

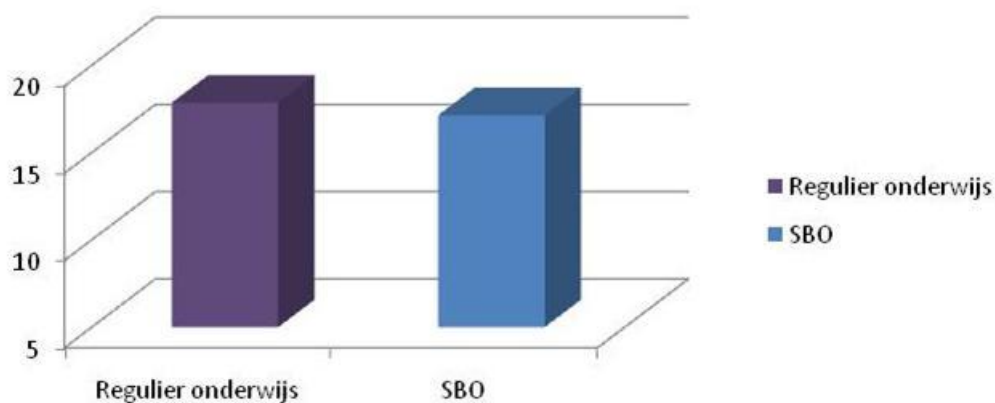
8. Ik vind het gezellig in de klas

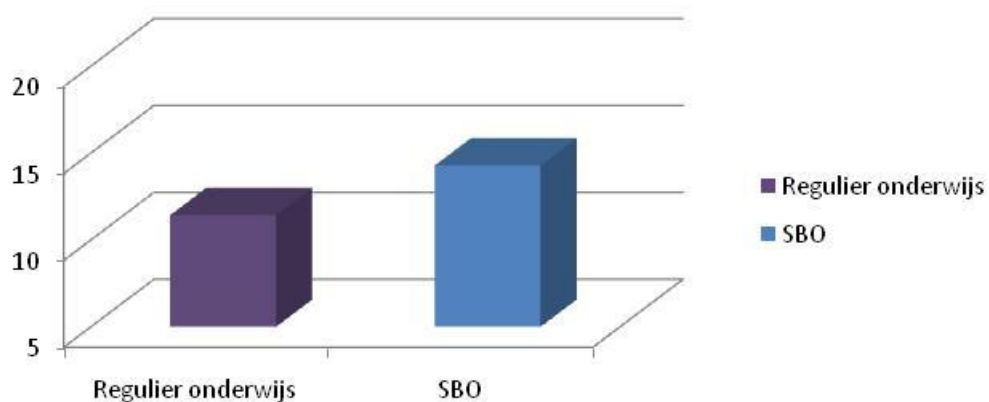
9. Andere kinderen uit de klas helpen mij als ik iets niet snap

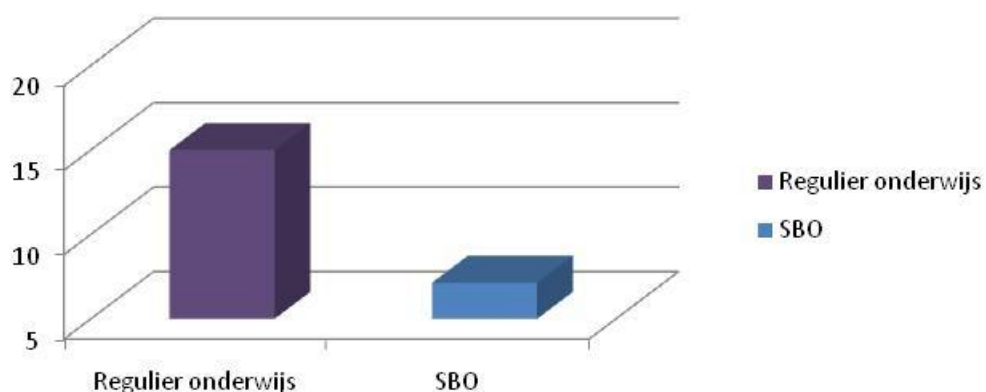
10. Als ik iets niet snap, vraag ik het aan de juf of meester

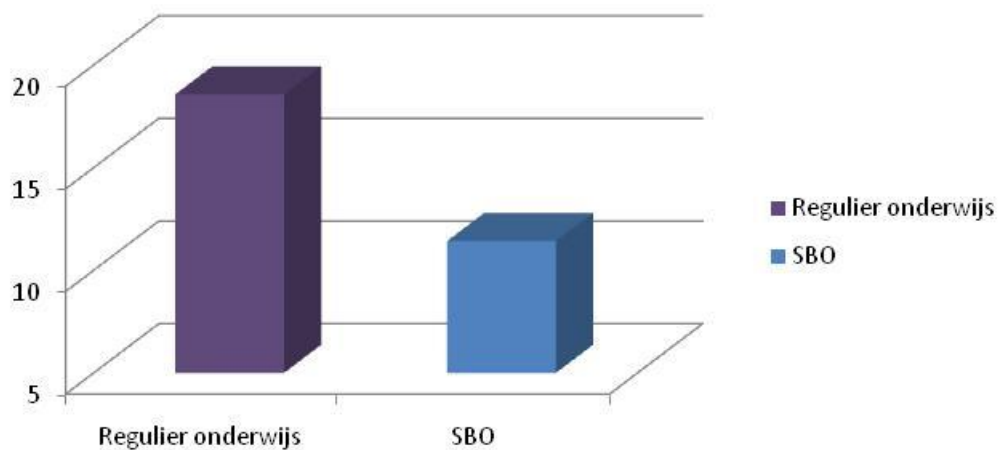
11. Ik kan mij goed concentreren in de klas

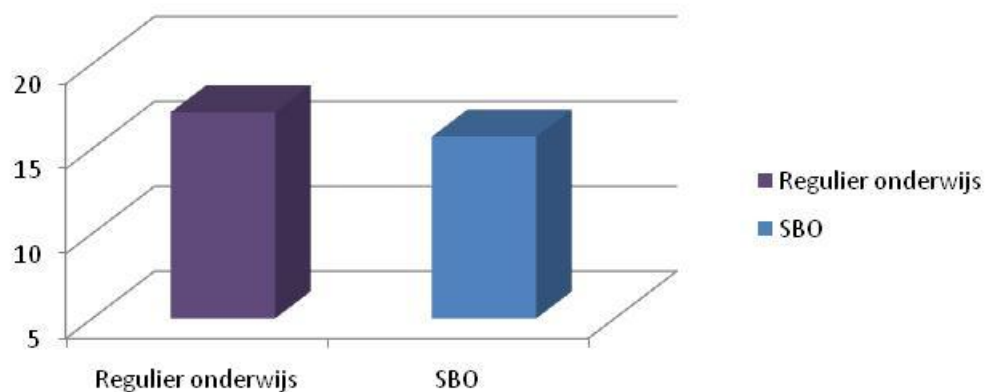
12. Na school speel ik met vrienden van mijn school

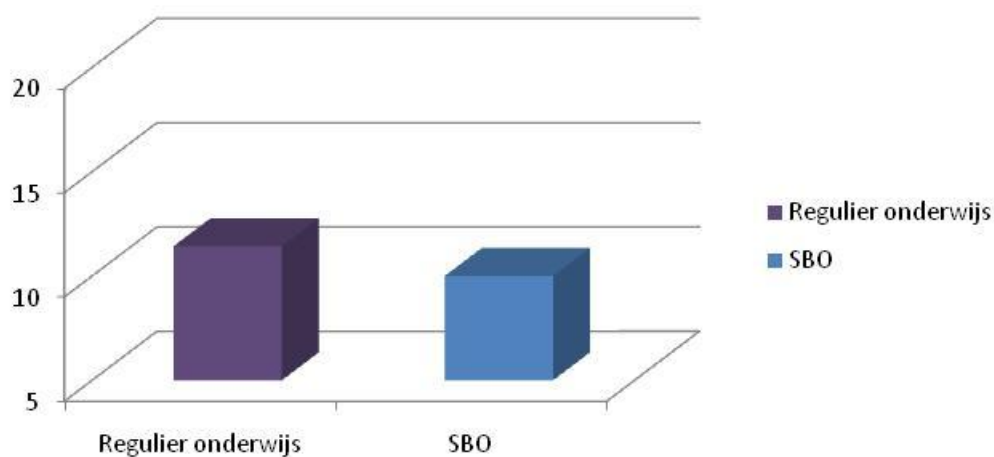
13. Ik krijg extra hulp op school

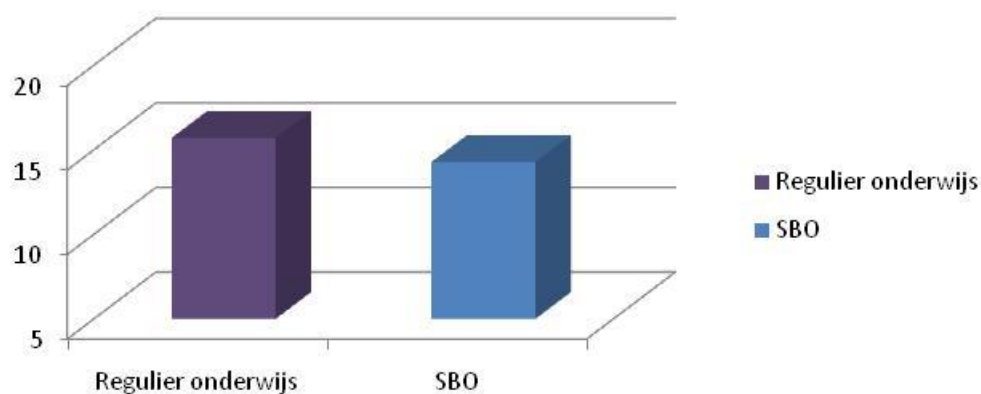
14. Ik denk dat ik mijn werk op school goed doe

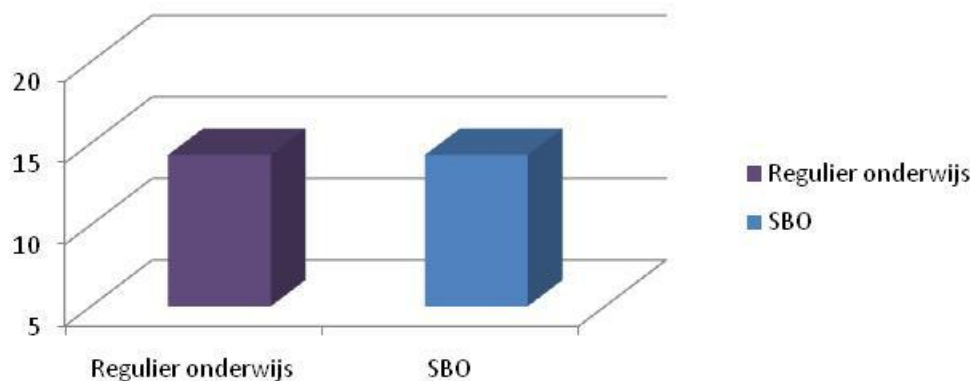
15. Als ik werk, is het stil in de klas

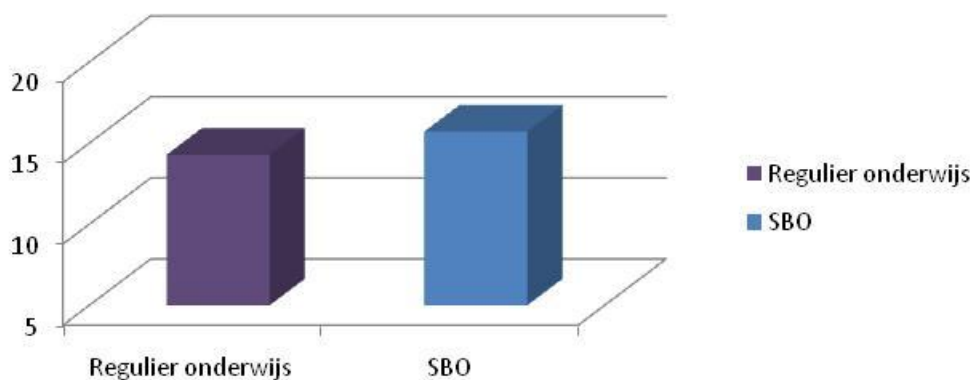
16. Ik vind de kinderen uit mijn klas aardig

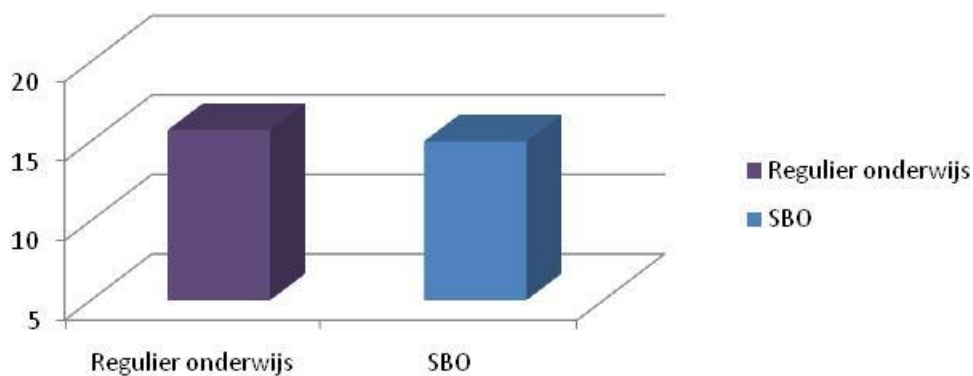
17. Als de juf of meester iets zegt, snap ik het

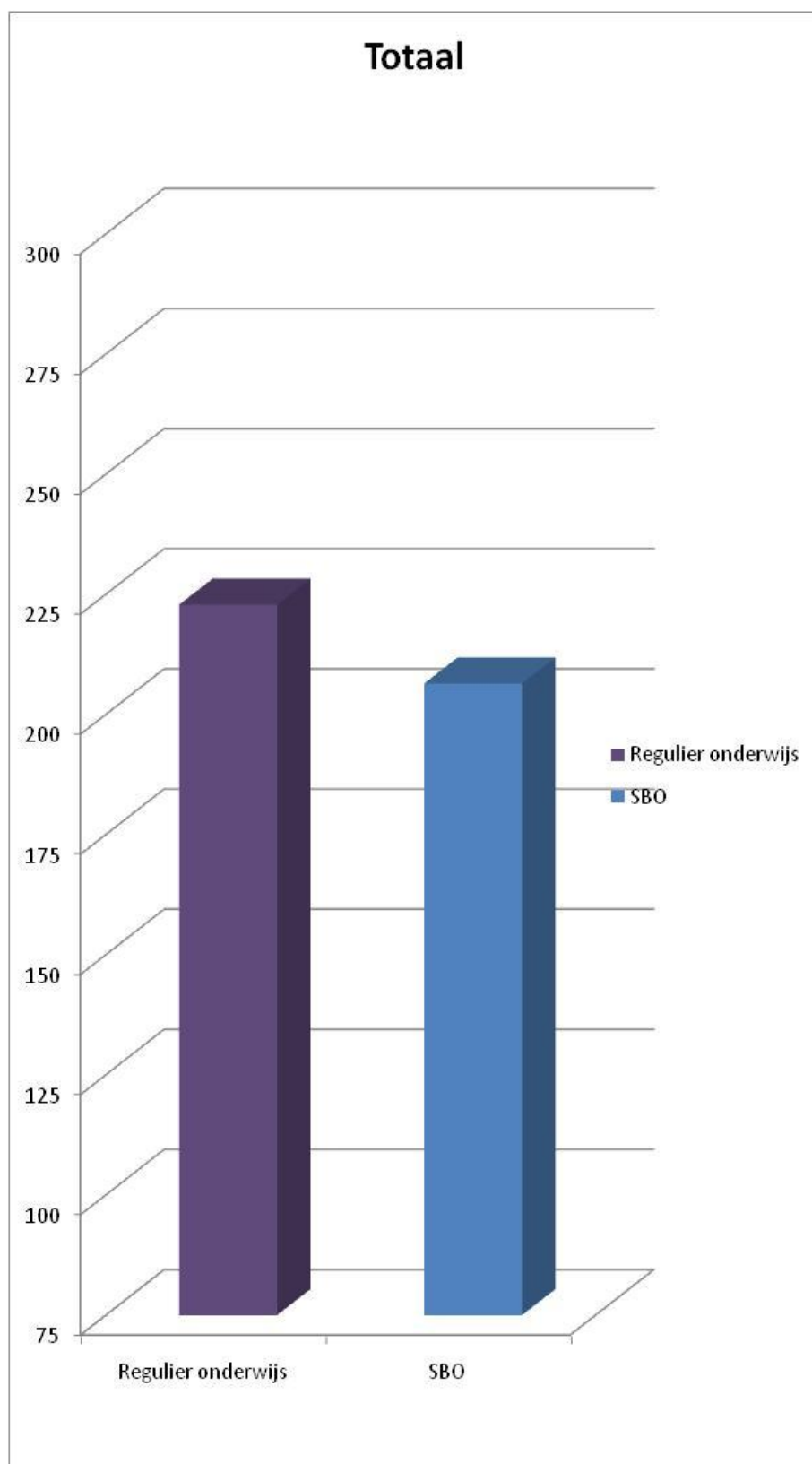
18. Als we zelfstandig aan het werk gaan, weet ik wat ik moet doen

19. De juf of meester zegt dat ik mijn werk goed doe

Bijlage 6 – Totale score van de vragenlijst weergegeven in een staafdiagram.

Bijlage 7 – Interviews met de deskundigen.

Bij het stellen van de vragen krijgt de geïnterviewde de uitslag voor zich zoals aangegeven in bijlage. Ik stel vragen over opvallende zaken die uit de vragenlijst naar voren zijn gekomen.

Interview met een IB'er uit het reguliere basisonderwijs

Datum: 16-03-2011

1. Bij de vraag Ik voel mij fijn op school, geeft het SBO een hogere score. Als u dat ziet, wat denkt u daarbij?

Deze vraag is moeilijk te beantwoorden. Ik denk dat het vooral te maken heeft met het individuele kind. Deze vraag heeft betrekking op alle onderdelen van het welbevinden. Ik denk dat elk kind met autisme school anders ervaart. Dat het op school fijner wordt gevonden op een SBO of op een regulier basisschool zal ook per kind verschillen.

2. De vragen rondom de leerkracht worden allemaal beantwoord met een gelijke of bijna gelijke score. Dat zou betekenen dat leerkrachten op een reguliere basisschool even vaardig zijn met kinderen met autisme als op het SBO. Bent u het hiermee eens?

Het mag heel duidelijk zijn dat leerkrachten een directe invloed hebben op het welbevinden van het kind. Een leerkracht moet naar mijn mening vooral heel gestructureerd zijn. Wanneer een leerkracht dat al voor een deel in zich heeft, dan merk ik dat zo'n leerkracht veel beter om kan gaan met een kind met autisme. Bij ons op school zijn de leerkrachten heel vaardig in het omgaan met kinderen met autisme. Ik denk dat het inderdaad kan kloppen dat dit in het regulier basisonderwijs en het SBO gelijk is. Er zal in het regulier basisonderwijs wel elke keer gekeken moeten worden of een leerkracht het onderwijs aankan en het aandurft. Wanneer er goede ondersteuning wordt gegeven aan de leerkracht en per kind gekeken wordt naar de situatie, kan een leerkracht op een reguliere basisschool goed omgaan met een kind met autisme. Soms zal het niet kunnen, want een leerkracht is niet altijd vaardig genoeg en dan zal het SBO een betere plek zijn voor het kind.

3. De vraag ik kan mij goed concentreren in de klas geeft in het SBO een hogere score. Denkt u dat het voor kinderen lastiger is om zich te kunnen concentreren op een reguliere basisschool, dan op het SBO?

Ja, ik denk dat het veel lastiger is voor kinderen om zich te kunnen concentreren. De groep is veel groter in het reguliere basisonderwijs. We proberen de prikkels wel zoveel mogelijk weg te halen, maar er zijn ook nog 29 andere kinderen in de klas die aandacht vragen. Ik denk dat er meer rust gecreëerd kan worden op een SBO.

4. *Uit het onderzoek blijkt dat kinderen met autisme op de reguliere basisschool veel meer met vrienden van school spelen buiten schooltijd. Heeft dit, denkt u, invloed op het welbevinden van de kinderen?*

Dit is de belangrijkste reden waarom wij kinderen hier op school willen houden. Enige tijd geleden is een kind naar het SBO gegaan, omdat het helaas niet meer kon. Dat is toch wel met spijt in mijn hart, want die jongen had het hier zo naar zijn zin met de kinderen. Dit zie ik als een groot probleem van het SBO. Kinderen hebben opeens veel minder vriendjes om te spelen, vooral buiten school. Daarnaast kunnen kinderen met autisme hier beter spelen met kinderen zonder autisme, dan met kinderen met autisme. We hebben een keer in een klas twee kinderen met autisme gehad. Zij reageerden constant op elkaar, waardoor het niet ging. Er is veel meer rust voor een kind met autisme, wanneer het om kan gaan met kinderen zonder stoornis. Er is wel hulp en begrip nodig van andere ouders. Ouders van de andere kinderen moeten wel willen dat het kind met autisme met hun eigen kind speelt. Op onze school gaat dat heel goed, maar ik kan me voorstellen dat dit op andere reguliere basisscholen een probleem vormt.

5. *Een erg opvallende uitslag geeft de vraag ik krijg extra hulp op school. Uit de antwoorden blijkt dat kinderen in het reguliere basisonderwijs veel meer extra hulp krijgen als kinderen op het SBO. Hoe zou u het antwoord van de kinderen kunnen verklaren?*

Dat lijkt me heel duidelijk. Kinderen op een SBO krijgen allemaal, constant heel veel hulp, waardoor ze het niet ervaren als extra hulp. Iedereen krijgt het, ze worden niet extra uit de klas gehaald. In het reguliere basisonderwijs merken kinderen wel dat ze meer hulp krijgen en uit de klas worden gehaald. Deze vraag geeft dus eigenlijk een vertekend beeld in het onderzoek, want kinderen gaan juist naar het SBO, omdat ze daar meer hulp kunnen krijgen.

6. *Hoe kan het dat het contact met andere kinderen op een reguliere basisschool makkelijker is?*

Kinderen met autisme maken moeilijk contact, dus is het logisch dat het contact met kinderen zonder autisme makkelijker is. Wij merken ook dat kinderen daar makkelijker mee omgaan. In het SBO zullen veel meer kinderen in de klas zijn met autisme, dus wordt het contact onderling lastiger.

7. *Uit het totaaloverzicht blijkt n.a.v. dit onderzoek het welbevinden van kinderen in het reguliere basisonderwijs net wat groter is. Wat denkt u hiervan?*

Hier kom ik terug bij vraag 1. Het blijft kijken naar het individuele kind. Wij pleiten ervoor dat de kinderen zoveel mogelijk in hun eigen buurt met hun vriendjes bij ons op school kunnen blijven. Wanneer het welbevinden van het kind niet goed is bij ons op school, dan gaat er iets mis en is het kind vastgelopen. Dan kijken we wat het beste is voor het kind. De ene keer is dit dat we het kind bij ons op de reguliere basisschool houden en de andere keer is het kind juist blij dat het naar het SBO kan.

Interview met een deskundige van het SBO

Datum: 22-03-2011

1. Bij de vraag Ik voel mij fijn op school, geeft het SBO een hogere score. Als u dat ziet, wat denkt u daarbij?

De tendens bij ons op school is dat de kinderen, zodra ze hier komen zich veiliger voelen dan op hun vorige reguliere school. Dat is natuurlijk ook wel te verklaren, want de kinderen die hier komen, kunnen niet meer blijven op de reguliere basisschool. Ook van ouders horen we vaak dat ze hun kind in positieve zin niet meer terugkennen. Het is een heel ander kind geworden. Zodra de kinderen zich weer wat veiliger voelen en het welbevinden weer groter is, gaat hun ontwikkeling ook weer verder. We merken dat dit met elkaar samenhangt. Ik denk dat het per kind met autisme verschillend is waar ze het beste op hun plek zitten, maar de kinderen die hier komen, zitten hier wel beter op hun plek.

2. De vragen rondom de leerkracht worden allemaal beantwoord met een gelijke of bijna gelijke score. Dat zou betekenen dat leerkrachten op een reguliere basisschool even vaardig zijn met kinderen met autisme als op het SBO. Bent u het hiermee eens?

Ik geloof zeker dat er goede leerkrachten in het reguliere basisonderwijs zitten. Ik heb zelf ook vijf jaar in het reguliere basisonderwijs gewerkt en die leerkrachten zijn er gewoon. Ik denk dat er wel een verschil te merken is in de scholing van de leerkrachten. Leerkrachten in het reguliere basisonderwijs zullen meer op hun gevoel met het kind omgaan en leerkrachten binnen het SBO zullen dit meer vanuit de theorie en hun gevoel doen. Er is een extra onderbouwing. Verder denk ik ook dat het voor een deel in de leerkracht zelf moeten zitten. Bijvoorbeeld structuur, wat kinderen met autisme ontzettend hard nodig hebben. Wanneer een leerkracht dat bezit, kan het op beide scholen goed gaan.

3. De vraag ik kan mij goed concentreren in de klas geeft in het SBO een hogere score. Denkt u dat het voor kinderen lastiger is om zich te kunnen concentreren op een reguliere basisschool, dan op het SBO?

Er zijn bij ons kleinere klassen en daarom denk ik dat het veel rustiger werkt voor de kinderen. Ik denk dat kinderen in het reguliere basisonderwijs veel meer drukte ervaren. Verder is het natuurlijk wel goed om te zeggen dat kinderen met autisme alles veel intenser ervaren, dus zullen ze het ook nooit stil vinden in de klas. Elk klein piepje kan voor hen al als storend ervaren worden.

4. Uit het onderzoek blijkt dat kinderen met autisme op de reguliere basisschool veel meer met vrienden van school spelen buiten schooltijd. Heeft dit denkt u invloed op het welbevinden van de kinderen?

Ja, dat is het grootste nadeel. Veel kinderen hier op school missen dit echt en daar kunnen wij weinig aan doen. We zijn een streekschool en de kinderen komen uit verschillende plaatsen. Dit is een voordeel voor een kind dat op een reguliere basisschool gehouden kan worden.

5. Een erg opvallende uitslag geeft de vraag ik krijg extra hulp op school. Uit de antwoorden blijkt dat kinderen in het reguliere basisonderwijs veel meer extra hulp krijgen als kinderen op het SBO. Hoe zou u het antwoord van de kinderen kunnen verklaren?

Wij streven ernaar om de kinderen zo min mogelijk uit de klas te halen. Dat hebben ze op de reguliere basisschool al meer dan genoeg gehad. Zelf een logopedist komt bij ons in de klas. De kinderen zullen het niet ervaren als extra hulp, maar dat krijgen ze natuurlijk wel! Wanneer kinderen een rugzakje (lgf) hebben, krijgen ze wel extra begeleiding en RT. Deze vraag geeft dus eigenlijk een vertekend beeld.

6. Hoe kan het dat het contact met andere kinderen op een reguliere basisschool makkelijker is?

Ik denk dat dit niet per definitie zo is, maar dat het per kind verschillend is. Het is voor een deel te verklaren dat de kinderen op deze school na schooltijd moeilijk contact kunnen houden met kinderen uit de klas. Kinderen met autisme kunnen hier soms heel goed contact maken met kinderen die ook autisme hebben en soms kunnen ze dat juist niet. Hier zou ik verder niet echt een duidelijker antwoord op durven geven.

7. Uit het totaaloverzicht blijkt n.a.v. dit onderzoek het welbevinden van kinderen in het reguliere basisonderwijs net wat groter is. Wat denkt u hiervan?

Ik denk dat dit voor een deel te verklaren is vanwege de complexiteit van de vorm van autisme dat de kinderen hebben. Ik denk dat de kinderen bij ons op school over het algemeen een zwaardere vorm van autisme hebben dan op een reguliere basisschool. Verder zal er voor elk kind individueel gekeken moeten worden naar wat het beste is voor het kind. De kinderen bij ons op school voelen zich hier meestal veel beter op hun plek dan op hun oude reguliere basisschool.

